

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

September 2011 66. årgang nr. 3

De frivillige danskere i allieret krigstjeneste har levet en skyggetilværelse i Danmark og fylder ikke meget i den historiske faglitteratur, men det retter Jakob Sørensen op på med en ny bog.

Af Henrik Denman

For Danmarks ære

Knap en måned efter den tyske besættelse af Danmark 9. april 1940 sad den tidligere plantagebestyrer Werner Michael Iversen i London. Han havde arbejdet i Malacca i en årrække, men var i 1939 flyttet til England med sin britiskfødte kone. Iversen var en varm fortaler for, at danskere uden for Danmark skulle bidrage aktivt til den britiske krigsindsats. Han tog fat i spørgsmålet med stor iver, han knyttede kontakt til andre danskere i London og henvendte sig til det britiske krigsministerium, og den 30. september 1940 kunne han og andre danskere etablere Det Danske Råd.

Dermed var der taget et vigtigt skridt til at forfølge den aktivistiske linje, som Werner Michael Iversen repræsenterede, og som var en katalysator for, at danske statsborgere deltog i allieret krigstjeneste under anden verdenskrig. Selv om de ikke fylder meget i den store fortælling om verdenskrigen, fortjener de at få fortalt deres egen historie, og den fortæller museumsdirektør på Frihedsmuseet, Jakob Sørensen, i sin grundige og fint disponerede bog "For Danmarks ære".

I krigstjeneste

Bogen består af tre dele. Første del handler om etableringen af et rekrutteringskontor, som skulle hverve danskere til britisk tjeneste, og om eksilorganisationen Det Danske Råd, som blev en platform for rekrutteringen. Bogen undersøger også rådets forsøg på at udvide rekrutteringen til at omfatte Nord- og Sydamerika.

Anden del beskriver de frivilliges

krigstjeneste i de tre værn, de gjorde tjeneste i, og Jakob Sørensen går her mere i detaljer i beskrivelsen af de frivilliges hverdag i krigstjeneste og øvrige forhold, deres kontakt til andre danskere, orlovsordninger og kampoplevelser.

Bogens sidste del beskæftiger sig med tiden efter krigen, mindesmærker, anerkendelse fra officiel side og de frivilliges plads i erindrungen.

Hvis nogen har den opfattelse, at danskerne i London i 1940 var enige om at yde briterne aktiv støtte, så fortæller bogen en helt anden historie. Dels var der langt fra enighed om en aktivistisk linje i det danske miljø i London. En del danskere vægtede hensynet til slægt og venner i det besatte Danmark højere og veg derfor tilbage fra den aktivistiske linje. Dels var Werner Michael Iversen

Danske Alfred Nielsen, der gjorde tjeneste i de amerikanske styrker, ses her ud for byen Setz i Belgien. Billedet er taget 31. oktober 1944 og viser Nielsen på grænsen til Tyskland. Fremrykningen gik imidlertid i stå og først efter den fejlslagne tyske Ardenneroffensivs afslutning i januar 1945 kunne fremrykningen fortsætte. Privateje.

nok en mand, der kunne tage initiativer, men han var samtidig et menneske, der yppede strid og modsigelse.

Rekrutteringskontor

Det Danske Råd kom til at fungere som den centrale danske eksilforening under krigen. Samtidig lagde man lokaler til et rekrutteringskontor, som blev tilknyttet organisationen. Kontoret var reelt britisk, men det sigtede alene mod at

Kaptajn Werner Michael Iversen i samtale med en dansk pilot officer. Billedet er taget på Grundlovsdag 1942 ved et møde, som var arrangeret af Det Danske Råd i London. Frihedsmuseet.

Pilot officer Aksel Andreas Svendsen på vingen af sin Spitfire, kaldet Skagen Ind. Han blev skudt ned over Frankrig efter kun 20 flyvetogter i 1942.

hverve danske statsborgere til aktiv tjeneste – i modsætning til alle andre britiske rekrutteringskontorer.

Iversen ledede rådet frem til 1943. Forholdet mellem ham og rådet var dog ikke uproblematisk, og der var betydelige spændinger mellem ikke mindst Iversen og John Christmas Møller. I løbet af 1943 mundede disse spændinger ud i en åben konflikt mellem Iversen og rådet og til sidst i et brud med Iversen.

John Christmas Møller

Selv om Christmas Møller kun fik lejlighed til at varetage ledelsen af rekrutteringskontoret i en kort periode, spillede han en betydelig rolle, som beskrives af Jakob Sørensen. Christmas Møllers år i London var præget af frustration og bristede illusioner, når det gjaldt hans ønske om at bistå briterne:

Omvendt kan hans tid i London også anskues som en stor og uventet succes for Det Danske Råd, der først med politikeren Christmas Møller fik en højt profileret dansk leder, der var kendt i brede kredse, især i Danmark, og som gennem BBC kunne påvirke stemningen i det besatte hjemland.

John Christmas Møller får rettelig en detaljeret behandling i bogen. Hvervet som leder af rekrutteringskontoret blev imidlertid ført videre først af Eyvind Knauer, der med sin rang af major blev en af de højest rangerende danske officerer i britisk tjeneste, og i krigens sidste tid af Ernst Schalburg, der havde boet i Storbritannien siden 1911 og drev en import-eksportvirksomhed. På trods af hans familiære relationer til C.F. von Schalburg var han ikke et problem for briterne.

Omkring 1.000 danske statsborgere var i allieret krigstjeneste under anden verdenskrig. En stor del af dem gjorde tjeneste til søs, så antallet af danskere, der gik i aktiv tjeneste via det danske rekrutteringskontor, var betydeligt mindre.

I tjeneste hos The Buffs

Antallet var betydeligt lavere end det, man i starten af krigen havde håbet på. Danskerne fik således aldrig en egentlig dansk enhed, hvis man ser bort fra de dansk bemandede minestrygere i krigens sidste tid. Deres militærtjeneste var stort set uproblematisk – ikke mindst ud fra den betragtning, at det blev besluttet ikke at sende danskerne i Royal East Kent Regiment – kendt som The Buffs – til fronten. Jakob Sørensen har ikke kunnet finde denne ordres konkrete indhold og begrundelse, men sandsynligvis er den udstedt dels for at fastholde danskerne i regimentet, så der fortsat var et rekrutteringsgrundlag til SOE og kommandostyrkerne, og dels for at fastholde et antal danskere i The Buffs, så man i en propagandamæssig sammenhæng stadig kunne hævde, at regimentet rummede danskere.

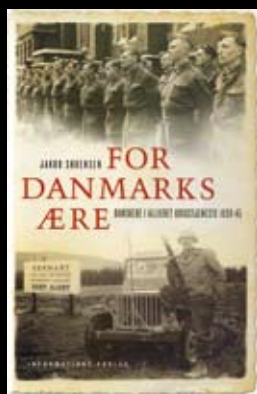
Der skal ikke herske tvivl om, at danskerne sagtens kunne måle sig med soldater fra andre nationer, hvad angik den militære indsats. Kun få skilte sig ud – Anders Lassen og Kaj Birksted for eksempel – men de fleste var almindelige mennesker og almindelige soldater.

Jakob Sørensen ser deres betydning som mest af alt symbolsk:

Selvom de var få, blev de nævnt ved officielle lejligheder, og uagtet at de kom fra et land med en officiel samarbejds-politik, var de en lille del af det danske bidrag til kampen, der medvirkede til at give Danmark den semiallierede status, som landet profiterede af i efterkrigstiden.

Jakob Sørensen beklager derfor med rette, at danskere i allieret krigstjeneste i historieskrivningen har været noget oversete. Han mener endda, at de i høj grad synes at være underrepræsenteret i fremstillinger og i overleveringen. De fylder ikke meget i faglitteraturen, og langt hovedparten af litteraturen om dem er erindringsbøger. ■

Et hold danskere i Royal East Kent Regiment – The Buffs – i forlægnen i Canterbury fotograferet 27. august 1942. Frihedsmuseet.

Jakob Sørensen: For Danmarks Ære. Informations Forlag 2011. 333 sider. 299 kr.

Chakoten

INDHOLD

- 2** Henrik Denman: For Danmarks Ære.
- 4** Redaktøren orienterer.
- 5** Siden sidst.
- 6** Warmi Hansen og Christian Raun: Gladsaxefortet.
- 10** Kjeld Galster: Krige og koalitioner. 2. del.
- 15** Henrik Denman: Rustningernes guldalder.
- 16** Rasmus Wichmann: Den Ptolemæiske hær under de syriske krige 274-168 f. Kr.
- 23** Henrik Denman: Uniformsplancher gøres tilgængelige.
- 24** Henrik Denman: Boganmeldelse af Tordenskiold.
- 25** I røg og damp – fra gulladchkanonen. Befæstningsdagen på Vestvolden.
- 26** Mødekalender 2011-12.

Forsiden.

Peter Wessel Tordenskiolds berømte portræt, malet i efteråret 1719 af Balthasar Denner, forærede søhelten til sin bror Caspar Wessel. Tordenskiold bærer kyras og et brillantindfattet miniatureportræt af Frederik 4. i blåt bånd. Læs anmeldelsen af Dan H. Andersens biografi om Tordenskiold side 24.

Redaktøren orienterer

Istedløven snart på plads

■ Istedløven vil fra september 2011 stå på sin nye sokkel på sin oprindelige plads på Flensborg Gamle Kirkegård.

Indvielsesceremonien finder sted den 10. september i år under overværelse af Hans Kongelige Højhed Prins Joachim. Løven er gennem en længere periode blevet konserveret på Nationalmuseet.

Kulturminister Per Stig Møller siger: "Istedløven er på mange måder et billede på den udvikling, som Europa har undergået i de sidste 150 år. Bissens løve blev skabt som et minde om slaget ved Isted og til ære for faldne danske soldater. Efter 1864 har løven haft en

omtumlet skæbne som et pant på sejr og nederlag i de dansk-tyske krige. Men takket være aftalen mellem byrådet i Flensborg og den danske stat om at genopstille løven på sin oprindelige plads på Flensborg Gamle Kirkegård får Istedløven nu en ny betydning: Den bliver et symbol på, at det dansk-tyske venskab ikke længere kan rokkes af fortidens begivenheder. Vi skal ikke fortrænge, at fortiden bar på disse stridigheder, og løvens historie hjælper os til at huske dem, men vi skal drage den nødvendige lærdom deraf og bruge løven som en gensidig forsikring om venskabelig sam eksistens mellem danskere og tyskere."

Istedløven er skabt af den danske billedhugger H.W. Bissen i 1859-60 til

minde om de faldne danskere i slaget på Isted Hede i 1850 under treårskrigen og blev oprindeligt opstillet på kirkegården i Flensborg.

Et par år efter det danske nederlag ved Dybbøl i 1864 blev løven ført til Berlin som krigsbytte og symbol på den tyske sejr. I 1945 kom statuen til København, hvor den blev overgivet til Kong Christian d. X og placeret ved Tøjhusmuseet. Byrådet i Flensborg besluttede den 4. juni 2009 at anmode den danske stat om, at Istedløven føres tilbage til sin oprindelige placering i Flensborg. I begrundelsen hedder det bl.a., at "Istedløven i dag kan tjene som et vidne om en dansk-tysk fortid både i Flensborg by og i regionen som helhed".

Første verdenskrig skal på nettet

■ Det Kongelige Bibliotek i lavet aftale om at indgå i et europæisk projekt om digitalisering af materiale om første verdenskrig. Biblioteket fortæller om sit partnerskab sammen med ni andre europæiske nationalbiblioteker og to tekniske partnere i sit tidsskrift "Magasin".

En række europæiske lande med de store krigsførende magter fra første verdenskrig, Tyskland, England og Frankrig i spidsen, vil med dette projekt markere 100-året for udbruddet af verdenskrigen i 1914. Krigen vendte op og ned på den gamle verden og var anledning til en række begivenheder, som har præget hele det 20. århundrede: opkomsten af nye stater i Europa, den russiske revolution, nyordning af kolonierne og Englands fald som stormagt.

Danmark var neutral under første verdenskrig, men havde 50.000 mand

Løbeseddel om modtagelse af sønderlydske krigsfanger. III. Fra Magasin, udg. Af Det Kongelige Bibliotek.

under våben for at forsvare neutraliteten. En indirekte følge for Danmark var folkeafstemningen i Slesvig i 1920 og

genforeningen med Sønderjylland.

Planen er at digitalisere samtidens kommentarer, analyser og beretninger om verdenskrigen og dermed give et indblik i, at man allerede dengang havde forståelse for, at verdenskrigen ville få meget store konsekvenser.

Det samlede mål er digitaliseringen af ca. 500.000 genstande fra hele Europa. Det danske bidrag vil bestå af ca. 1.500 bøger, pamfletter og løbesedler samt 5.000 fotografier. Blandt emnerne vil man møde flygtningespørgsmålet, gullaschbaroner, soldaterberetninger mm. Ikke mindst vil genforeningen indgå som emne i det digitaliserede materiale.

Projektets officielle titel er "Europeana 1914-1918", og det vil blive præsenteret på EU's kulturwebsite Europeana i sommeren 2014, 100 år efter mordet i Sarajevo på den østrigske tronfølger, ærkehertug Franz Ferdinand, som var den direkte anledning til verdenskrigens udbrud.

Renæssanceriffel fra 1568

■ I sidste nummer af Chakoten fortalte vi om Tøjhusmuseets online udstillinger og viste som illustration et våben fra Renæssancen. Vi gav imidlertid ingen oplysninger om våbnet. Det har Emil Dichmann Sorknæs fra Statens Forsvarshistoriske Museum hjulpet os med at finde, og vi bringer her hans oplysninger om våbnet, som også illustrerer denne artikel:

Hjul & Lunte Riffel. Kaliber: 13,7mm. Fremstillingstidspunkt: 1568. Fremstillingssted: Wien. Tysk kort hjul- og lunte-låsriffel, hvor der bag visiret er indslået årstallet 1568 og stempel nr. 24.

Bag hjulkapslen er indslået stempel nr. 25 og og under hjulakslens tap er graveret slægten "Khuen von Belasys" våbenskjold. Den indvendige studel har form som nr. 11. Under låseblibket ses

indslået stempel nr. 25. Skæftet er af valnøddetræ med en lige og kantet kolbe. Selve riflen har tilhørt et i 1568 levende medlem af familien Khuen von Belasys.

Genstanden er erhvervet i 1844 ved køb fra kongens sølvpop (hofbetjent, der forestod sølvkammeret) Høyrup den 7. november 1844. Genstanden er beskrevet af kaptajn Stöckel.

Længde: 107,6 cm. Vægt: 3,94 kg.

Siden sidst ...

Da sørøveriet ramte Island

■ På sidste møde før sommerferien fortalte Jens Riise Kristensen den spændende men grufulde historie, om da sørøveriet ramte Island i 1627.

Historien er i korthed, at beboerne på Vestmannaøerne i Island havde set de arabiske sørøverskibe og ladt kanonerne ved havnen, men piraterne, som fik hjælp af en islænding, var snu. De gik i land på øens anden ende og faldt beboerne i ryggen. Det skete i forsommeren 1627. 380 øboere blev fanget og bragt om bord på skibene. En måned senere ankom de til det totalt fremmedartede Algier og blev solgt som slaver.

Præsten Oluf Eigelssen må efterlade kone og børn, da han bliver sendt hjem til Island efter løsepenge.

Det gribende er Eigelssen kamp for at få sine nærmeste frikøbt. Han sendes af sted uden en dinar på lommen og må tigge sig fra Sydeuropa til Island. Det tager ham tre måneder at nå hjem. Han

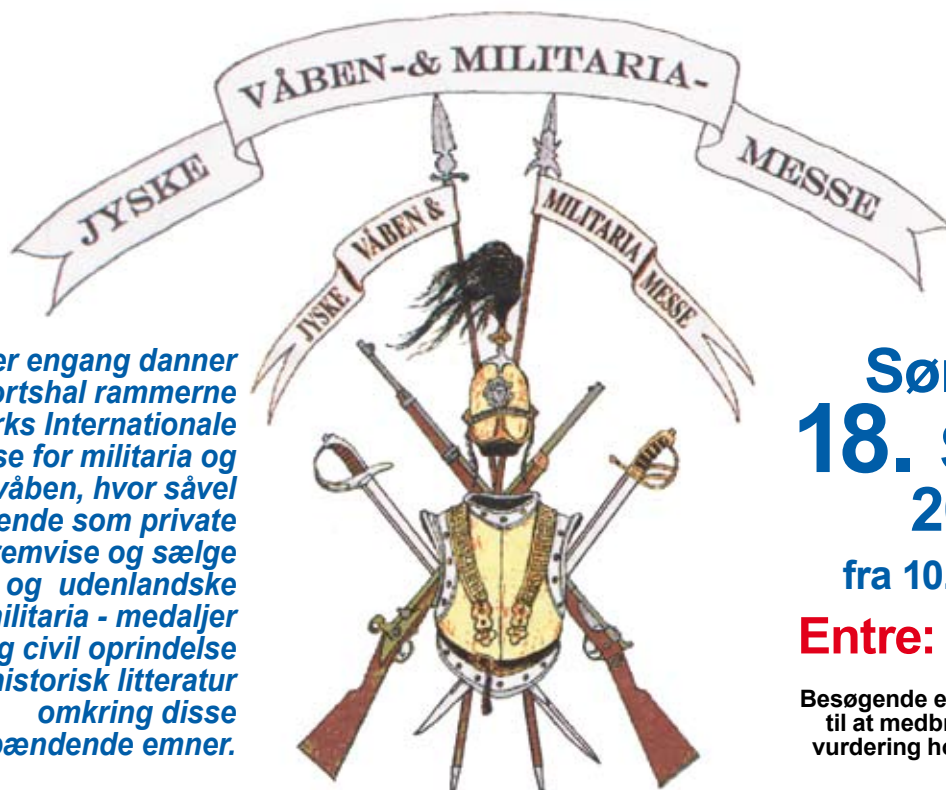
Foto: Finn Hillmose

Søren Riise Kristensen fortæller om da sørøveriet ramte Island.

håber på, at den danske kong Christian IV vil hjælpe med løsesummen, men riget er i krig, og monarken er på spanden. I stedet samles der ind i Danmark og Norge. På Island opkræves en særlig skat til formålet. Først ti år efter overfaldet kommer Oluf Eigelssens kone hjem til Island. I alt kom 63 af de tilfangetagne hjem igen. Resten blev i Algier, hvor deres efterkommere i dag går rundt som 10. generationsindvandrere - sandsynligvis uden at ane det mindste om deres nordatlantiske ophav.

Riises forskning i sørøveriet og Olufs beretning om det for Island så traumatiske sørøverangreb (Tyrkjaránið) udgør grundlaget for hans rigt illustrerede bog "Da sørøveriet ramte Island. Og for de af os, der gemmer vore "Chakoter", kan der henvises til decemberudgaven 2002, hvor der er to artikler om emnet: "Holger Børge Rosenkrantz og tyrkerangrebet i 1627" af dr. med. Halldór Baldursson, fordansket af Jens Kristian Boll og "Men hvor kom de fra?" af Boll selv.

CM

Atter engang danner Vandel Sportshal rammerne om Danmarks Internationale Salgsmesse for militaria og antikke våben, hvor såvel handlende som private vil fremvise og sælge danske og udenlandske våben - militaria - medaljer af militær og civil oprindelse samt historisk litteratur omkring disse spændende emner.

Søndag
18. sept.
2011

fra 10.00-16.00

Entre: Kr. 50,00

Besøgende er meget velkomne til at medbringe effekter til vurdering hos de handlende.

VANDEL SPORTSHAL

Grundsted - Billund - VANDEL - Ny Nørup - Vejle

Messeledelse: Tlf.: 75 883 587 / 75 753 753 / Besøg vor hjemmeside: www.j-v-m.dk

Gladsaxefortet

Gladsaxefortet er det sidste militære etablissement på Københavns Befæstning der stadig benyttes. I dag af Hjemmeværnet, heriblandt Kildebakkekompaniet - hvor vores venner i signal- og sanitetstjenesten kommer fra - for at hjælpe os på den årlige befæstningsdag.

Samlet og bearbejdet af Warmi Hansen og Christian Raun

Gladsaxefortet blev opført i 1892-93 og er næsten magen til Bagsværdfortet. Det er delvis gravet ind i bagsiden af en bakke vest for Gladsaxe By på østsiden af Kagså, ca. 1,5 km sydsydvest for Bagsværdfortet og ca. 2,5 km nordnordvest for Vestvoldens nordvestlige dobbeltkaponiere.

Gladsaxefortets hovedopgave var at bestrøge terrænet mellem Bagsværdfortet og Vesttencientens yderste højre fløj ("Husumenceinten") med artilleriild i tilfælde af fjendtlig fremtrængen i dette rum, hhv. at bekæmpe fjendtlige belejringsbatterier, der måtte blive opført til bombardement af København.

Jernbaner

Et særligt problem i forbindelse med konstruktionen af Nordfrontens forter var transporten over land af de store og tunge jerndele til forternes panserkonstruktioner. Der blev derfor etableret jernbanespor. Lyngbyfortet fik jernbaneforbindelse i 1890. Sporet udgik fra Lyngby Stations rangerterræn, og senere førte man det videre fra Lyngbyfort via Bagsværdfort til Gladsaxefort.

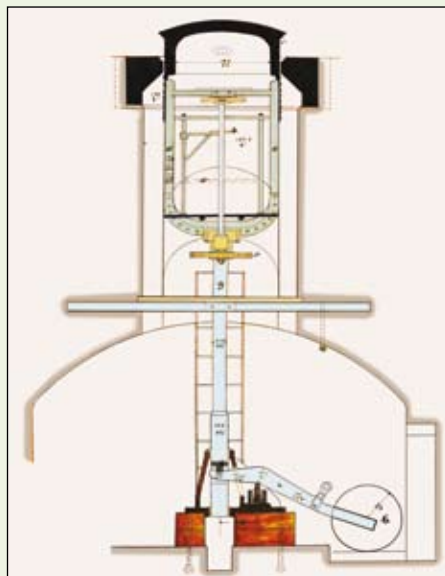
Der blev derfor ved hvert fort bygget en større brokonstruktion, så godsvogne kunne komme over graven og helt op på fortdækket og her blive kørt ind under den portalkran, der skulle løfte jerndelene af vognen og derefter anbringe dem på deres plads i en af fortets tårnbrønde eller affutager.

Konstruktion

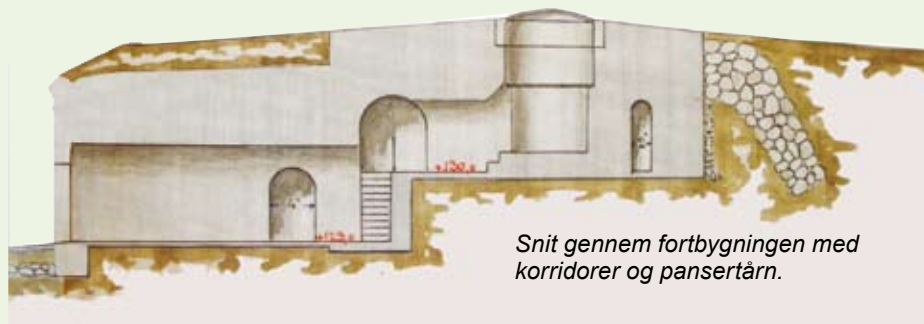
Fortet er trekantet og omkranset af en tør grav og et glacis med vinkelspidsen

mod "fjenden". Det er gravet så langt ind i bakkedraget, at kun armeringens pansertårne og -kupler, når de var oppe, ragede op over glacisets kant, set forfra.

Selve fortbygningen, der er en betonbygning i to etager, indeholdt i nederste etage kaserne for fortets artillerister, ammunitionsmagasiner, kabys og maskinrum. Den øverste etage, skytsgan-

Konstruktionstegning af observationstårn i Gladsaxefortet. Tårnet indeholder et bord i form af en hylde, hvor der kunne nedskrives observationer samt en skammel – ophængt i tårnet. Ved foden af tårnsøjlen ses løftmekanismen, der ved hjælp af vægtstangsprincippet kunne løfte tårnet det lille stykke op over fortdækket, som muliggjorde observationen. Pansertårnet blev fremstillet af det danske firma Borch & Henriksen.

Snit gennem fortbygningen med korridorer og pansertårn.

gen, indeholdt tårnbrøndene til fortets fire skytstårne og to observationstårne.

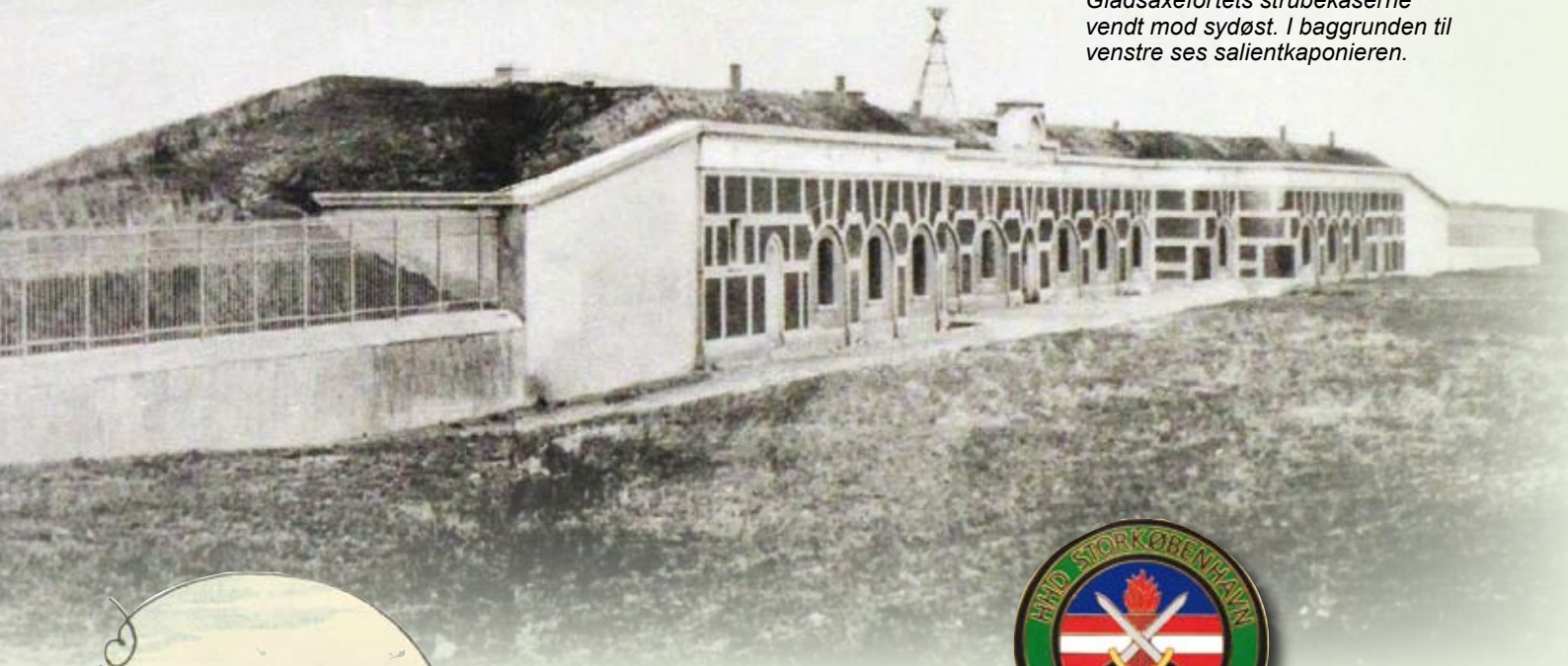
Foran bygningen var der anbragt en kampestenessprængkappe, der skulle opfange fjendtlige granater og bringe dem til at eksplodere ved kontakten med kampestenene, hvorved man undgik, at fortbygningens ydre og indre betonvægge blev beskadiget. Foran sprængkappen var der et jordlegeme, der skulle bremse eventuelle granater inden de ramte sprængkappen.

Jordlegemet og sprængkappen var langs facegravene afgrænset mod disse af en ca. 1½ m høj betonmur, der på toppen havde et 2 m højt stormgitter, som skulle hindre en angribende fjende i at komme op på fortdækket og ødelægge kanontårnene.

De to facegrave kunne beskydes fra en saillantkaponiere, der var anbragt over for forttrekantens toppunkt mod vest. Strubegraven kunne beskydes fra to strubekaponierer, der var indbygget i knæpunkterne i fortets strubefacade. Fortet var omgivet af et glacis, der i strubesiden var meget lavt; dette skyldes, at man af taktiske grunde havde forsynet både saillantkaponieren og strubekaponiererne med 120 mm haubitser, og fra disse stillinger kunne man skyde ud over strubegravenes normale, naturlige begrænsninger.

På denne måde kunne man ud fra observationer fra artilleriobservatorer på Vestvolden og på Tinghøj Batteri samt andre steder i området foretage intervalskydninger, d.v.s. lægge en flankerende ild mellem Fortet og Vestvolden og mellem Fortet og Bagsværdfortet. Man kunne derved lægge større tyngde i beskydningen af et mål i disse områder, fordi man også kunne benytte gravskydset i beskydningen.

Gladsaxefortets strubekaserne vendt mod sydøst. I baggrunden til venstre ses salientkaponieren.

Kildebakke-kompagniets mærke.

Bestykning

I 1911 bestod bestykningen (kanonerne) af fire 120 mm hurtigt skydende stålhaubitser M. 1893 i forsvindingstårne. Haubitser er betegnelsen for en artilleripiece, der skyder sit projektil ud i en meget krum bane, hvorved mål, der er frontalt dækkede, kan nås, ligesom projektilets gennemslagskraften øges betydeligt. 120 mm haubitserne i Gladsaxefortet kunne dog også anvendes til fladbaneskydning.

I forsvindingstårnene var kanonerne anbragt inde under en panserkuppel, der kunne bevæges op og ned i en støbt betonbrønd. Tårnet fortes op, når der skulle afgives skud og sænkedes derpå ned under ladningen eller når der ingen ►

Kasematblokkene, som ligger mod struben, rager med hvælvingen mere end ½ m over den øverste korridors gulv, og er her forsynet med vinduer så de elektriske lamper, som oplyser denne øverste korridor, også kan sende lys ind i beboelsesrummene. Retiraderne ligger på begge sider for enden af kasernen, og har forbindelse til strubegraven via jerndøre (til brug ved rengøring). Mellem de enkelte tårne ligger i øverste etage forhåndsammunitionsmagasinerne i de kasematter, der er indbygget mod eskarpen. En smal korridor løber hele den øverste etage rundt. Hele bygningsværket er anlagt lige så enkelt som hensigtsmæssigt. Let at finde rundt i, nem og bekvem ildledning og direkte forbindelse mellem observationstårnene og batterierne, er de vigtigste karakteristika.

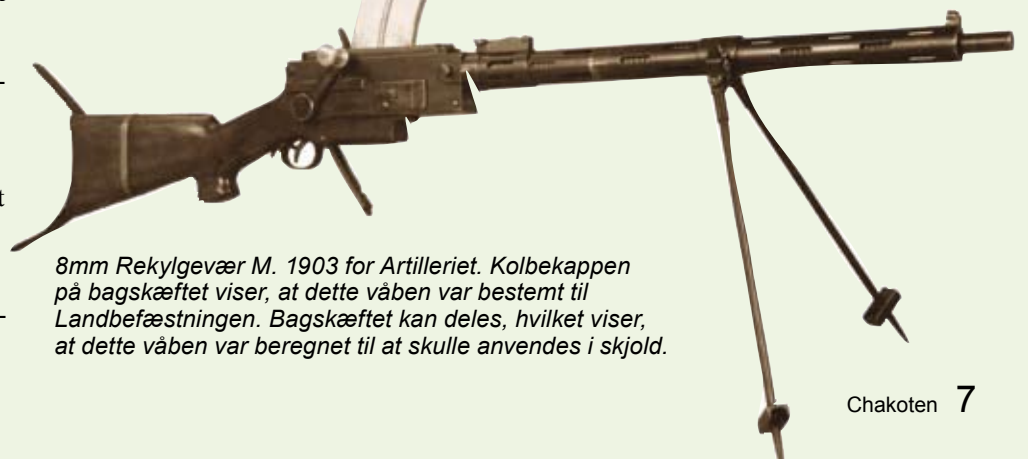
Bagladeriffel M/1867/96 og tilhørende sabelbajonet.

Fæstningsartillerist i uniform M. 1910.

Fortet havde en kikkertstation, der var placeret yderst på det sydvestre glacis, og umiddelbart ved siden af denne lå Fortets projektørremise, hvorfra projektøren kunne køres et stykke ud på det sydvestre glacis for at belyse en angribende fjende.

Indgangen til strubekasernen er sikret af en ydre gitterport og en indre jernport. Den rummelige hovedkorridor er bøjet svagt bagud og bygget i to etager, der ved hjælp af to trapper og to jernledere er sat i forbindelse med hinanden.

8mm Rekylgevær M. 1903 for Artilleriet. Kolbekappen på bagskæftet viser, at dette våben var bestemt til Landbefæstningen. Bagskæftet kan deles, hvilket viser, at dette våben var beregnet til at skulle anvendes i skjold.

Gladsaxefortet

Fortsat fra forrige side

skudopgaver var – d.v.s. at de kun kunne ses fra forterrænet under ildafgivelse.

De 2 andre haubitzer i fortikernen var anbragt bag pansrede skydeskår i den såkaldte ”strubekaserne” – den side af fortlegemet, der vender bort fra fjenden og hvor der var direkte adgang til den kasematbygning, der er omtalt ovenfor, og hvor denne havde sine vinduer, der kunne lukkes med panserskodder.

I Saillant-kaponieren - som er den flankeringskonstruktion, der ligger på ydersiden af graven i fortets topvinklen mod fjenden – stod der 2 stk. 120 mm haubitzer, hvorved Fortets samlede bestykning blev 8 stk. 120 mm haubitzer og tolv 8 mm rekylgeværer M. 1883 til nærforsvaret.

Fortet havde indbygget elektricitetsværk i sin kerne, hvorfra der leveredes strøm til de projektører, der kunne oplyse forterrænet om natten, mens gravene belystes af acetylenprojektører gennem særlige ”lysskår” i kaponiererne.

Fortet havde desuden to panserobservationstårne. Det var forsvindingstårne, hvorfra forterrænet kunne holdes under observation. Forsvindingstårnene var af panserstål. Der var ikke indbygget faste kikkerter eller afstandsmålere i observationstårnene – de blev medbragt af observatøren.

Som kuriosum kan nævnes, at der i Bagsværdfortet er bevaret et originalt observationstårn, fuldstændig identisk med tårnene i Gladsaxefortet.

Bemanning

Forterne og batterierne blev bemanded i henhold til bemandingsplaner fra 2. Fæstnings-artilleribataljon, der indeholder oplysninger om besætningernes størrelse i fredstid og under mobilisering, samt hvor officerer, underofficerer

og menige var indkvarteret i de forskellige anlæg. Underofficerstitlen dækker i fredstid over stabssergerter, oversergerter, sergenter, reserve-hornblæserer, maskinister og underlæger, og titlen menig dækker menige, underkorporaler og korporaler. Men i mobiliseringsbesætningerne regnes korporalerne som underofficerer.

I henhold til bemandingsplanen af 1900 bestod bemanningen i fredstid af 2 officerer, 5 underofficerer og 65 menige. Mobiliseringsstyrken udgjorde 2 officerer, 15 underofficerer og 78 menige. Størstedelen af mandskabet blev indkvarteret under rimelige, men for de fleste – især ved mobilisering – lidt trange forhold. For nogle var det endda meget trange kår. På Gladsaxefortet kunne man kun få plads til alle ved også at benytte de små saillantkaponierer, der

lå forholdsvis langt fra kasematbygningens faciliteter. På Gladsaxefortet drejede det sig om indkvartering af 5 menige i fredstid, men 10 menige og 2 underofficerer i mobiliserings-tider.

Trods de trange forhold var det alligevel ret populært blandt fæstningsartilleristerne - i hvert fald indtil 1910 - at komme på landet til frisk luft og et velreguleret liv, der på mange måder mindede om livet i et orlogsskib. Man havde et fast timeskema for alle de daglige aktiviteter, hvilket var nødvendigt, når så mange mennesker var samlet og skulle fungere i et betonskib på land.

Senere anvendelse

Efter nedlæggelsen i 1928 blev Fortet solgt, og det husede et bryggeri, Fortbryggeriet, fra 1927 til 1940. I tiden 1942-71 var det entreprenørplogsplads og skrotplads, men i 1971 blev

fortet erhvervet af Gladsaxe Kommune, som istandsatte det ved et projekt for langtidsledige unge 1976-79.

Kommunen har siden udlejet fortet til to hjemmeværnskompagnier.

Under besættelsen blev den nordøstligste del af fortets jordlegeme og af det foranliggende glacis fjernet for at give plads til en større vejudfletning på Helsingørmotorvejen. Vejen blev påbegyndt med jordtracé til vejbane og de større udfletninger, men den blev først færdig længe efter krigen.

Fortet og dets omgivelser er i dag beskyttet som fortidsminde og indgår i et lille kommunalt grønt område for enden af Batterivej.

Da katten indtog Gladsaxefortet

Beretning fra Karl Olsen, dreng i Bud-

Hueknep M/1911 (også kaldet ”bolcheknap”) for fæstnings-artilleriets officerer og underofficerer.

Dæknings- og svellerum ved skyttegravsanlæg for fodfolket, anlagt som nærsikring af Gladsaxe Fort.

dinge 1891-1905, da fortet var bemandedt.

Der er nok ikke saa mange i Gladsaxe kommune, der i dag ved, at vi i kommunen havde ikke mindre end fire fæstningsværker til Hovedstadens forsvar, nemlig to forter og to batterier.

Gladsaxefortet og Bagsværdfortet samt Tinghøjbatteriet og Buddingebatteriet.

Da jeg var dreng i Buddinge, var kommunen, naar markerne var tomme efter høsten, een stor øvelsesplads for militæret, alle vaabenarter holdt øvelse her.

Det var en svir for os drenge at holde til hos soldaterne, vi gik paa æbleskud i haverne, og solgte dem til soldaterne. Men særligt naar vi naaede til den tid om efteraaret, da forterne og batterierne blev belagt, og de store efteraarsmanøvrer foregik i hele sognet, kunne det godt ske, at der manglede ikke saa faa drenge i skolen, vi havde ikke tid til at gaa i skole hver dag, naar der var efteraarsmanøvre på markerne i sognet.

Jeg skal her skildre en natmanøvre fra tiden omkring aarhundredskiftet.

Fra mørkets frembrud begyndte lyskasterne at sende deres lyskegler ud over markerne for at observere "fjenden". En morgen kl. tre vaagnede vi ved en frygtelig kano-nade, og min far spurgte, om jeg ville med ud og se paa "krigen". Jeg var ikke længe om at komme i kludene, og vi startede mod Gladsaxe, for vi kunne høre, at det var fra Gladsaxefortet kanonerne dundrede.

Da vi kom op for enden af præstegaardshaven mod Herlev, stod der to feltkanoner opstillet paa hver side af vejen. Lidt længere henne ad vejen mod Herlev stod der en feltvagt. Der lagde vi os i grøften og betragtede lyskasternes lange lysstraaler oppe i luften, nogle gange blev de sænket ned langs jorden, og flere gange fik vi dem lige i ansigtet,

saa vinkede vi ind i lyskeglen, saa kunne de se os oppe fra fortet.

Da vi havde ligget lidt, kom der en soldat hen ad vejen fra Herlev, da han naaede hen til feltvagten, raabte denne ham an og fordrede feltråbet, det vidste han ikke, saa vendte han om og gik tilbage. Min far sagde til vagten, at det var forkert, at han lod ham gaa tilbage, han var jo en spion, "aae skidt med det" sagde vagten.

Saa gik der et stykke tid, saa begyndte Bagsværdfortet at røre paa sig, de var rigtig kommet i krig, kunne vi høre, vi var lige ved at skulle gaa derud. Men saa hørte vi et vældigt spektakel oppe fra Gladsaxefortet og lyskasteren holdt op med at virke.

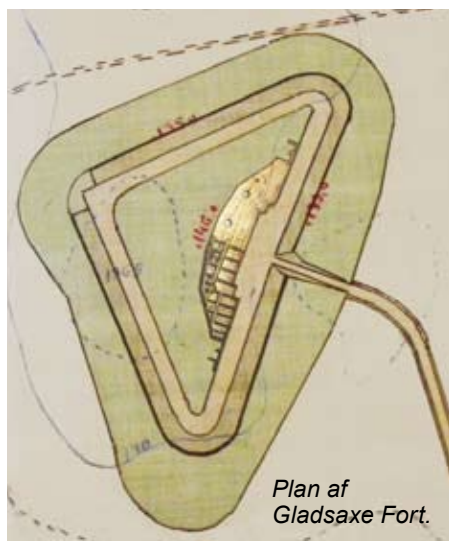
Der er sket noget deroppe, sagde far og vi gik ned til Grønnegaard, og lidt efter kom der flere kompagnier marcherende

fra Herlev, vi hørte nogle underofficerer tale sammen, og den ene sagde:

"Hvorledes kunne det lade sig gøre!" Der var sket det mærkelige, at det var lykkedes en deling soldater fra modstanderen at snige sig uset ind på fortets grund og komme ned langs facaden helt hen til porten. Saa var der en af soldaterne, der tog sit gevær om løbet og stillede sig op lige ved porten og gav sig til at mijave saa ynkeligt

- det varede lidt, saa blev porten aabnet ganske lidt paa klem og vagten viskede kis kis, men der kom ingen kat, men derimod en geværkolbe og hele delingen farende ind i Gladsaxefortet og afbrød lyset, saa der blev mørkt, "katten" havde indtaget Fortet.

Vi fik aldrig at vide, hvad vagten fik for sin godhed, men han er jo nok ikke sluppet for en "belønning". ■

Plan af Gladsaxe Fort.

120 mm hurtig-skydende stålhaubits model 1893 i kaponiere-affutage. Kanonen er fremstillet af Compagnie des Hauts-Fourneaux i Saint-Chamond i Frankrig. Kanonen vejer 425 kg og kunne afgive 4 skud i minuttet med max. skudvidde på 5500 meter. Kanonen er i dag opstillet på Statens Forsvarshistoriske Museum (Tøjhusmuseet) i kanonhallen.

Tre fæstningsartillerister fra Gladsaxefortet indkvarteret på Kildebakkegård hos gårdforpagter Johan Nielsen 1914. Konstablerne (2. fæstningsartilleribatallion) er iført mørkeblå artilleriuniform M/1910 og bevæbnet med sabelbajonet M/1867.

Fæstningsartilleriregimentet

Personel og bevæbning

Enheden blev oprettet efter Treårskrigen og blev stærkt udvidet både under krigen i 1864 og efter 1895, da fæstningsbyggeriet tog fat.

Mandskabet, der blev uddannet i og ved de værker og installationer, der skulle bemandedes i krigstid.

Da det i fredstid ikke var normalt at kunne skyde med skarpt fra forter og batterier, foregik den egentlige skydeuddannelse med fæstningsskytset på "Faste Batteri" på Amager. Her var opstillet eksemplarer af samtlige i fæstningen forekommende piecer. Uddannelsen var præget af datidens strenge disciplinkrav, hvilket fremgår af diverse reglementer; men forekommer at være meget grundig.

Som personligt våben havde fæstningsartilleristen et eetskuds bagladegevær M/1867 af kaliber 11,45 mm. Det var et fremragende våben, da det blev indført – alene det forhold, at der var tale om en "født bagladeriffel", var før repetergeværernes tid noget ret enestående i Danmark.

Imidlertid må det erkendes, at fæstningsmandskabet, såfremt det kom til kamp på håndvåben ved en fjendtlig storm på værkerne, ville være dårligt stillet. Vore mulige modstandere indførte alle i slutningen af 1800-tallet repetergeværer, der i enhver henseende ville være vore 1867-geværer overlegne. Da den øvrige del af den danske hær blev ombevæbnet og fik gevær og karabin M/1889, beholdt fæstningsartilleristerne "den gamle Remington".

Også på uniformsområdet var fæstningsartilleristerne stedbørn. Man beholdt indtil 1916 den mørkeblå uniform, der ikke kunne siges at opfylde noget som helst krav til sløring.

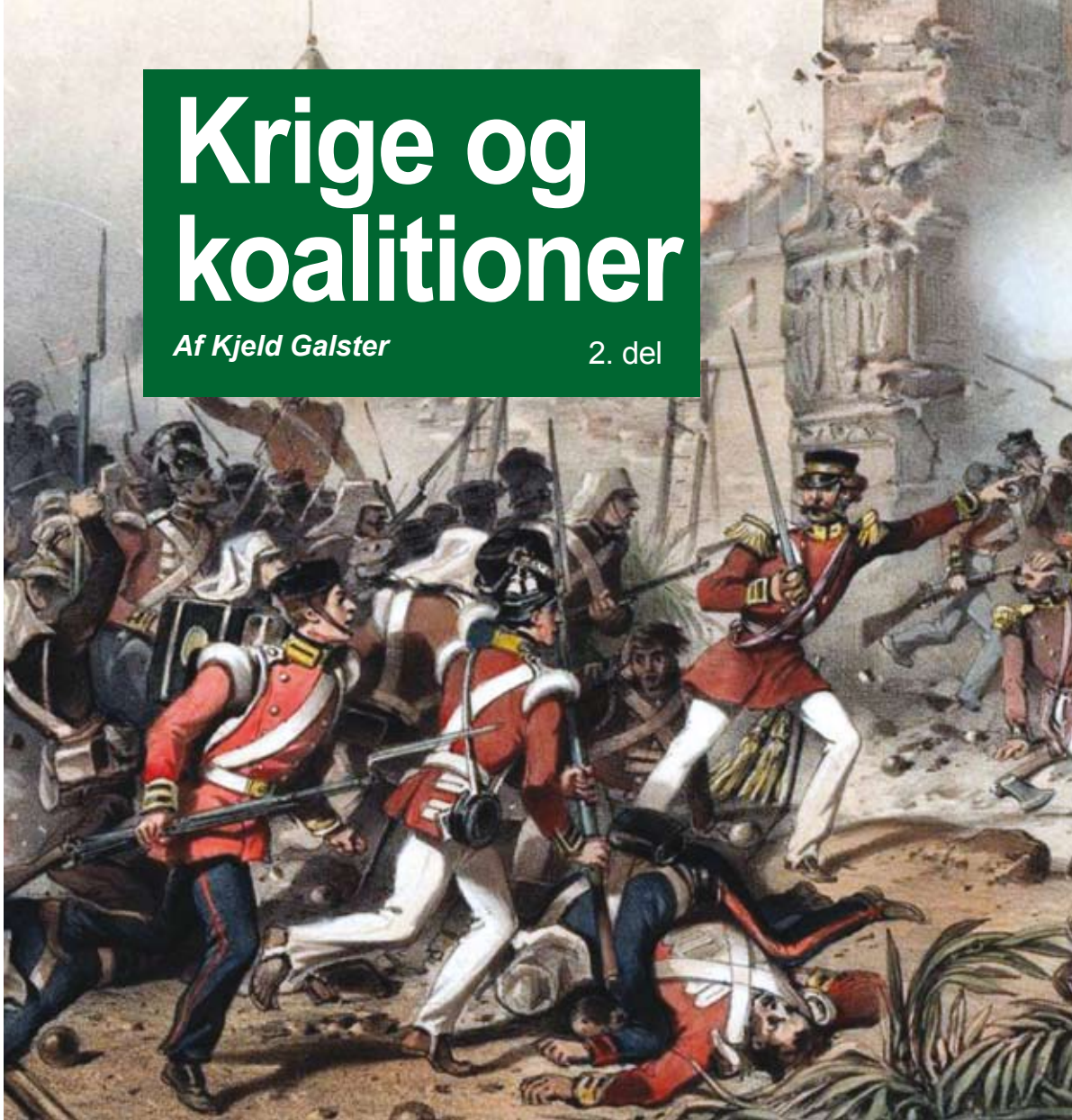
Forfatteren er forsker ved Center for Militærhistorie under Forsvarsakademiet og skriver i denne anden artikel om begrænsningerne ved koalitionskrige.

Sepoy-oprøret 1857. Erobringen af Delhi den 14. september 1857. Britiske tropper angriber den sønderskudte Kashmirport. Maleri af Louis Pierre René Moraine. ASKB.

Krige og koalitioner

Af Kjeld Galster

2. del

Begrænsninger

Kultur

Enhver koalition består af stater med hver deres kulturelle baggrund, historie, sprog, normer og ømme punkter af politisk eller religiøs natur. Graden af berøring med andre kulturer forud for indtræden i en koalition er afgørende for en national styrkes evne til at minimere de kulturelle spændinger mellem deres og partnernes styrker.⁹ Disse kan vise sig mere eller mindre alvorlige, men under alle omstændigheder er lejlighedsvis sammenstød p.g.a. tilgangen til strategi og operationer vanskelige helt at undgå. Partneres måde at kæmpe på, deres interesser, deres føringskoncepter og deres syn på traktater og aftaler er oftest noget forskellige, og alle ville bestræbe sig på at bevare deres nationale identitet og operative selvstændighed.¹⁰

Forståelse for partnernes adfærd, normer og nærtagenhed er en forudsætning for at samvirket går glat, og det siger

sig selv, at jo mere vant en styrke er til multinationalt samarbejde des lettere vil den kunne tilpasse sig det operative fællesskab. Jo bedre uddannet styrkens officerer er med hensyn til verden uden for egne grænser, des mere smertefrit vil de kunne samarbejde. Udfordringen i denne forbindelse er at mærke sig de kulturelle forskelle og vurdere dem med henblik på taktfuld optræden, så misforståelser og pinlige episoder undgås. Forskellig baggrund betyder forskelle i holdning til planlægning og udførelse af operationer, og for at forstå, hvorfor det forholder sig sådan, kan det være nyttigt at se på menneskets mentale indretning.

Ethvert menneske har hovedet fyldt med idéer. De netværk af idéer, der opstår i individets hjerne, kan vi kalde mentale modeller. Disse modeller er forklaringer på, hvordan ting fungerer, og de påvirker derfor vore vurderinger, ræsonnementer og beslutninger. Mentale modeller er tilbøjelige til at spredes, når mennesker mødes, og når

de bliver vidt udbredte og varer ved, bliver de til kulturelle modeller. Da kontakt er afgørende i denne sammenhæng, må vi antage at geografisk afstand har betydning, og at jo længere koalitions partnere har levet fra hinanden, des færre fælles kulturelle modeller har de. Et godt eksempel er briternes skepsis overfor de amerikanske styrker, der opholdt i Sydengland forud for D-dagen i 1944.

Mentale modeller er domænespecifikke, fordi de har at gøre med, hvordan instrumenter, processer eller grupper fungerer. Beslutning, forhandling og samarbejde er nogle af de domæner, der har stor betydning for koalitioner, og det er derfor sandsynligt, at partnere så forskellige som danskere og briter på den ene side og afghanere på den anden, vil have behov for et vist mål af 'supplerende opdragelse,' inden samvirket vil kunne betegnes som harmonisk og effektivt.¹¹

Dette gælder i dag præcist lige så

meget, som det gjorde for den britiske gesandt i Afghanistan, Sir Pierre Louis Napoleon Cavagnari, der den 3. september 1879 måtte erkende, at de lokale og han ikke helt havde forstået hinanden. Han og hans følge blev brutalt myrdet af Kabuls borgere på trods af den fredsaftale, som var indgået mellem den afghanske amir Yakub Khan med den britiske-indiske regering og undertegnet i Gandamak tidligere samme år. Lidt tilsvarende har danske styrker, hvis opgave det har været at træne afghanske soldater og politi i 2011, måttet erkende, at der hersker divergerende opfattelser af begreber som præcision, målrettethed og hygiejne; områder på hvilke de afghanske styrker kun i beskedent omfang har levet op til de danskernes opfattelse af moderne militær adfærd og effektivitet.

Kultur kan defineres på flere måder. Man kan anskue det som kombinationen af sprog, religion, vaner, love og filosofi. Men man kan også vælge at se det i et bredere perspektiv som etiske

mønstre, der adskiller én gruppe fra en anden og indeholder elementer som fælles værdier, erfaringer, myter eller opfattelser og mål, som kan være overleveret fra generation til generation. Kultur kan manifestere sig som fælles verdenssyn og værdier, adfærdsnormer og opfattelse af sig selv og andre.¹² Hvad angår koalitionsoperationer, er nogle af de kulturelle modeller, som har den største betydning, analytiske tilgange til beslutninger, sprog og opfattelse af menneskelig værdighed.

Tab, beskydning fra egne styrker, utilsigtet ødelæggelse og respekt for menneskeliv er andre væsentlige domæner, hvor kulturelle modeller kan variere til skade for samarbejdet i en koalition. Militære organisationer er til tider domineret af medlemmer af kulturelle eller religiøse subkulturer, og de overholder ikke nødvendigvis de samme kulturelle normer, som det samfund, de er sat til at forsvare.¹³ Et samfunds religiøse indstilling er i nogen grad bestemmende for dets evne til at acceptere tab; og det ser ud til, at samfund, der er meget følsomme overfor tab, ofte, i højere grad end andre, forlader sig på artilleris og flystyrkers ildvirkning, de er uvillige til at deltage i risikofyldte operationer, de opretholder konservative træningsprogrammer og overholder omfattende sikkerhedsarrangementer i troppernes dagligdag. Dette kan forårsage kontroverser inden for koalitionen med hensyn til etiske og moralske spørgsmål, der har indflydelse på f.eks. *rules of engagement*, brug af visse våbentyper samt mishandling og behandling af krigsfanger. USA ser ud til at acceptere meget højere tabstal end de fleste allierede, hvilket er en del af forklaringen på, at amerikanerne ofte opererer mere dristigt, end briter og danskere.

Amerikansk kritik af Montgomerys forsigtige og grundigt indøvede operationer i Europa i 1944-45 har en parallel i den britisk-danske oprørsbekæmpelse i Afghanistans Helmand-provins. Wiki-leaks afslørede i 2010, at amerikanske såvel som afghanske beslutningstagere var blevet citeret for alvorlig kritik af britisk strategi, ressourcefordeling, undvigelse af risici og angivelig ringe

evne til at skabe sikkerhed i Helmand-regionen.¹⁴ Bekymringen for tab er årsagen til de betydelige restriktioner, som vesteuropæiske koalitions partnere lægger på deres styrkers indsats under udsendelse.¹⁵ Ønsket om at undgå tab gælder ikke kun egne militære styrker, men også modstanderen og i høj grad de civile. Dette fører til forskellige *rules of engagement* og uens regler i forhold til fjendtlige kombattanter, krigsfanger og menneskelige skjolde.

Ikke alene er doktriner og etiske standarder forskellige, partnere lægger ofte også forskellig vægt på at fremhæve deres styrkers selvstændighed. Og eftersom de skal samvirke, må sådanne forhold reguleres. Ved Waterloo i 1815 angreb Blücher og Wellington ad konvergerende og klart adskilte akser, hvad der gjorde det muligt for begge styrker at hævde, at netop deres medvirken var afgørende for sejren. Under Golfkrigen i 1991 havde koalitionen etableret et system med parallelle kommandoer, således at den saudiske chef, prins Khaled, og den amerikanske general Norman Schwarzkopf, hver havde sit

separate hovedkvarter og sine egne dispositionsenheder. Khaleds hovedkvarter var ansvarligt for alle arabiske partnere plus de franske, senegalesiske og tjekkoslovakiske styrker, mens den amerikanske kommando inkluderede britiske, canadiske og amerikanske troppeenheder. Dette var øjensynligt et meget fornuftigt arrangement, eftersom krigsmålene, lige som i de fleste andre koalitioner, ikke var fuldstændig identiske. Khaled skulle forsvare arabisk territorium og lægge en ring om byer langs sit lands grænse. Hans forventning om, at amerikanerne ville

Lieutenant-General Bernard Montgomery i sin velkendte uformelle påklædning og RTR Baret, 8. Armé, 1942, Osprey, *men-at-arms* series no. 66, *Montgomery's Desert Army*.

gøre det samme, var dog urealistisk, for disse havde ikke i sinde at afsætte styrker til at beskytte, hvad de anså for øde ørkenområder. De vestlige styrker havde til gengæld strategiske mål, som oliekilder, lufthavne og transportruter.

Behovet for at forlige de mange kul- ▶

Krige og koalitioner

Fortsat fra forrige side

turelle og religiøse forskelle inden for en koalition vil altid stå centralt. Det kan f. eks. illustreres ved de omstændigheder, der i 1857 ledte til Sepoy-Oprøret – også ofte betegnet 'Det Indiske Mytteri.'

Den britiske kolonisering af Indien var begyndt som et rent kommercielt arrangement mellem de lokale fyrster og det britiske handelselskab the Honourable East India Company. Sepoyerne var infanterister i dette kompagnis væbnede styrker rekrutteret fra højkastefamilier i de indiske landdistrikter, og de forventede derfor at nyde særlige privilegier. For at undgå social uro prøvede Kompagniet således at tilpasse sine militære rutiner til sepoyernes religiøse og kulturelle traditioner. Således spiste disse i særlige messer og var fritaget for tjeneste uden for landets grænser. Desuden begyndte hærene snart at anerkende hindu-helligdage. Disse tilsyneladende kloge hensyn bar dog også kimen til uro. Nogle indere misforstod tilstedeværelsen af missionærer som et ønske om masse-konvertering af hinduer og muslimer til kristendommen. Ligeledes skabte det utilfredshed, når der skete ændringer i tjenestevilkårene. Et problem opstod ved vedtagelsen af en lov, der fratog sepoyer deres pension, og selv om dette kun gjaldt for nytildgåede rekrutter, mente mange, at det også ville komme til at berøre de allerede tjenstgørende. Imidlertid var den gnist, der antændte religionernes krudttønde indførelsen af ny ammunition til den nyligt indførte Pattern 1853 Enfield Rifle. For at lade gevæerne skulle sepoyerne bide toppen af papirpakken med krudt. Mange sepoyer mente, at disse pakker var imprægneret med oksefedt, hvilket vakte afsky hos hinduerne, mens andre troede, at der var tale om svinefedt, hvis indtagelse jo stred imod islamiske forskrifter. 27. januar 1857 forordnede Kompagniet, at pakkerne skulle være uimprægnerede, og at sepoyerne så selv kunne indsmøre dem i, hvad de fandt passende. Dette fik imidlertid blot sepoyerne til at mene, at der var noget om rygterne, og den 10. maj begyndte så oprøret. Det varede til 8. juli 1858, hvor der blev undertegnet en fredsaftale, og den britiske krone overtog landets ledelse fra Kompagniet – herunder ansvaret for forsvaret.

Om end Sepoy-Oprøret kun er et enkelt illustrativt eksempel, synes evident, at religiøse og kulturelle forskelle må tages alvorligt, hvis man vil opnå bedst

Fransk tyske krig 1870. Udsnit af billede af gadekampe i Bazilles, en tidlig fase af slaget om Sedan. Bayeriske soldater i deres blå uniformer.

muligt samarbejde inden for koalitionen, og enhver lead nation vil formentlig gøre sit yderst, for at det sker.

Koalitionspartnere og dominans

I enhver koalition vil lead nation have betydelig indflydelse på strategien, kampagneplanerne og de roller, som de mindre partnere skal spille. Under Napoleonskrigene var der næppe tvivl om, at på kontinentet var Frankrig den dominerende magt. På den modsatte side var det klart, at allerede på grund af sine store økonomiske subsidier til dets allierede havde Storbritannien den væsentligste indflydelse, selv om andre stormagter også havde et ord at skulle have sagt. Derfor kunne det næppe heller overraske, at landet stod som primus inter pares såvel ved Waterloo som ved den efterfølgende nyordning af Europa.

Tilsvarende tog Prøjsen tydeligvis føringen under det nittende århundredes tyske samlingskrige. Ved udbruddet af den Fransk-Tyske Krig i 1870 havde Prøjsen allerede to sejre bar sig, og efter en vis modstand og betydeligt diplomatisk pres sluttede de sydtyske stater op om krigen og den efterfølgende kroning af den prøjsiske konge til tysk kejser.

IFørste Verdenskrig var Ententens (den vestlige koalition bestående af Storbritannien, Frankrig og Rusland) krigsmål dikteret af divergerende nationale interesser, og koalitionen strategi blev derfor snarere et antal kompromisser end et harmonisk koncept. Det fik senere sovjetiske militærhistorikere til at påstå, at borgerskabets militær havde undladt at tage imperialismens militære lektioner til sig og derfor misforstod de anderledes socio-økonomiske betingel-

ser, som herskede i samtiden. Mere præcist kunne det siges, at de økonomiske og moralske faktorer var blevet tillagt for ringe betydning, hvilket havde ført til manglende interesse for problemer i føringen og i koalitionen militære organisation. Strategier blev udarbejdet efter rent nationale retningslinjer uden hensyn til koalitionsparternes behov.

Fra Anden Verdenskrigs afslutning og frem til de tidlige 2000 har USA været den dominerende magt i de fleste formelle, og tillige haft betydelig indflydelse i mange mindre, koalitioner, som landet ikke har været direkte deltager i. Sådan var det i Korea-Krigen, 1950-53, i den post-franske del af Vietnam-Krigen, 1955-75, og under den Kolde Krig, 1947-91. Selv i koalitioner, hvor USA ikke har deltaget har det været i stand til at øve indflydelse på varighed, afslutning og

General Mac Arthur og Præsident Truman mødes under Koreakrigen 1950-1953. Generalen anbefalede krig mod Kina og præsidenten var uenig. Den klassiske konflikt mellem civile og militære autoriteter endte med at Mac Arthur blev afskediget.

resultater af krigsindsatsen. Det skete under Suez-Krigen i 1956 og i en vis udstrækning i de arabisk-israelske krige.

Efter slutningen af Den Kolde Krig, Tysklands genforening og redefineringen af NATO's rolle er der meget, der har ændret sig, og USA's dominans er ikke længere givet på forhånd. Selvom NATO-alliancepartnerne generelt har været positive overfor USA's ønsker i kølvandet på terroranslagene i 2001, efter hvilke man bl.a. støttede den af FN sanktionerede intervention i Afghanistan med henblik på at eliminere Al Qaeda, var der langt fra enighed, da Bush-administrationen i 2003 ønskede at invadere Irak. Der udviklede sig alvorlige uoverensstemmelser mellem USA og nogle af dets største allierede, særligt Frankrig og Tyskland, som antydede aftagende amerikansk dominans. I modsætning til 1956, da USA havde held til at tvinge Frankrig og UK til at bakke ud af Suez-Konflikten, var det i 2003 umuligt for Washington at opløse de modvillige NATO-partners holdning. Som sagen udviklede sig, blev hver side snarere stædigere.

Bagsiden af koalitionskrigen

Koalitioner har deres fordele og deres ulemper. Det åbenlyse udbytte af deltagelse er at udgifterne bliver delt, legitimiteten forbedres, og ofte opnås strategiske og operative fordele, idet det bliver lettere at omringe fjendtlige formationer, få adgang til ressourcer og opstille store, fleksible reserver. På den anden side lurer en række ulemper som f.eks. forskelle i krigsmål, uenighed om troppebidrag, besværlige beslutningsprocesser, forskellig tolerance over for tab og vanskeligheder, der opstår, når samarbejdende styrker ikke råder over en informationsteknologi, der muliggør fuld deltagelse i den netværksbaserede kamp - *network centric warfare*.

Det er klart, at beslutningsprocesser i en enkelt nations styrker med deres eget, godt indøvede føringsystem er enklere, end dem, der skal gennemføres i koalitionsramme. Koalitions partnere har hver deres baggrunde og traditioner, de må gøre sig særlige anstrengelser for at sikre sig mod misforståelser, og de skal skabe indbyrdes enighed og rygdækning i deres hovedstæder. I 1999, da NATO bekæmpede Rest-Jugoslaviens hær for at stoppe menneskerettighedskrænkelser, havde den Jugoslaviske præsident Slobodan Milosovich held til at engagere NATO-styrker, der var talmæssigt overlegne, fordi han havde den fordel at være en selvstændig og egenrådig beslutningstager overfor NATO's konglomerat af bidragsydere med deres vagt definerede fælles krigsmål. Desuden kæmpede

NATO med betydelige begrænsninger, som Jugoslaviens styrker ikke var underlagt. Intenst politisk pres skulle minimere tab af såvel soldaters som civiles liv, begrænse ødelæggelserne og stoppe den igangværende etniske udrensning. Spændingerne mellem NATO-medlemmernes krigsmål skyldtes de udviklede forhandlinger, der i sidste ende havde ført alliancen ind i krigen. På grund af Kinas og Ruslands veto var der ikke noget mandat fra FN's sikkerhedsråd, og NATO var heller ikke selv i stand til at nå til enighed om en legal basis for krigen. Hver deltagende nation kæmpede derfor under anvendelse af egne juridiske og politiske regler.¹⁶

Første Verdenskrigs feltherrer var i det store og hele ubekymrede over tabstallene, men i senere krige har det forholdt sig anderledes. Selvom tendensen går imod stigende modvilje mod tab, er der gradforskelle mellem nationerne. Små magter er generelt mere sensitive end store, og den relative betydning stiger, når der er tale om en koalition, særligt når der er tale om beskydning af allierede. Mens USA ser ud til at acceptere selv ret store tab, ville tilsvarende tabstrater være politisk ødelæggende for mindre landes regeringer. Frygten for tab af menneskeliv og større materielgenstande, så som slag- og hangarskibe, lægger begrænsninger på, hvad koalitionsdeltagerne vil tillade deres styrker i at deltage i, når de er indsat.

Uenighed og opløsning, svigt blandt koalitions partnere

Den største fare, der altid lurer, når man er afhængig af allierede, er uenighed, splittelse og svigt, som er de stedse nærværende risici for koalitions strategi og deres ultimative succes. Prøjserne,

der aldrig havde været blandt Napoleons varmeste tilhængere, forlod den fransk-ledede koalition efter nederlaget ved Moskva i 1812, og i 1813 spredte denne tendens sig i hele det ellers så omhyggeligt opbyggede franske alliancesystem. Ikke desto mindre lykkedes det i 1813 Napoleon at genskabe la Grande Armée med lidt under en halv million mand heraf 88.000 tyske, polske og italienske tropper. I foråret det år udkæmpede han to nogenlunde succesrige slag ved Bautzen og Lützen, men hans nyindkaldte enheder var uerfarne, og særligt kavaleriet var ikke af den standard, man havde set tidligere. Dette afstedkom spildte muligheder på grund af manglende evne til at forfølge slagne fjender.¹⁷ Efter fransk generobring af Dresden indgik man en våbenhvile, under hvilken Napoleon håbede at kunne reorganisere sine enheder og genskabe kampkraften samt overtale østrigerne til at støtte sig. Imidlertid besluttede Østrig sig for at slutte sig til den anti-franske koalition, og marskal Bernadotte, der nu var Sveriges kronprins, accepterede – kraftigt hjulpet af britiske subsidier og løfter om at Sverige kunne overtage Norge fra Danmark – at føre sine tropper imod sin tidligere suveræn. I oktober koncentrerede Napoleon sine styrker ved Leipzig. I dagene 16-19. oktober stødte de modstående koalitioner sammen i det der siden er blevet kendt som Folkeslaget ved Leipzig. Den 18. forlod sakserne den franske koalition, og den 19. stormede de allierede byen. Fire franske armekorps blev indesluttet. Med resterne af sin engang så imponerende hær trak Napoleon sig nu tilbage. Hans tyske allierede faldt fra en for en, mens Rhinforbundet faldt fra hinanden. Hans europæiske imperium og koalition var i opløsning på grund af modstridende interesser, nys opstået ▶

Napoleon vender tilbage fra Elba 20. marts 1815. Maleri af Joubert. ASKB.

Krige og koalitioner

Fortsat fra forrige side

nationalisme og britisk guld. Desuden er det næppe utænkeligt, at en vis krigstræthed var begyndt at melde sig.

Tilsvarende var det udmattelse og finansielle bekymringer, der i 2007 fik USA's allierede til at forlade koalitionen i Irak. Så da Storbritannien meddelte, at man ville forlade Basra Regionen, havde Danmark ikke andet at gøre end også at trække sine styrker hjem. I 2010 fik yderligere dræn af finanser og personel desuden premierminister David Cameron og statsminister Lars Løkke Rasmussen til at enes om tilbagetrækning af kamptropper fra Afghanistan fra udgangen af 2014. I begge disse tilfælde var det nu amerikanerne, der befandt sig i Napoleons situation, da de stod over for de allieredes frafald på grund af manglende tiltro til koalitionen fortsatte berettigelse. Den *coalition-of-the-willing*, der fra begyndelsen skulle have legitimeret indsatsen og sparet de amerikanske skatteyderes penge, så nu ud til snarere at ende i uforudset vækst i udgifterne.

Koalitioners samvirke

Mange faktorer medvirker til at vanskeliggøre koalitioner indbyrdes samvirke. Kulturelle forskelle kan hæmme samarbejdet, hvis partnere ikke er villige eller i stand til at vedtage et fælles arbejdsprog, eller hvis de ikke deler opfattelse af operative krav som f.eks. planlægning, rettidighed og træningsstandarder. Tilsvarende kan national stolthed, tradition og etniske uoverensstemmelser stå i vejen for effektivt samspil. Derudover er der blandt de håndgribelige problemer altid risikoen for at inkompatibelt materiel eller doktrinære forskelle får koalitionen til at fungere mindre hensigtsmæssigt.

Gennem en årrække har den amerikansk drevne udvikling af *network-centric warfare*-konceptet betydet, at partnere, der har ønsket at samarbejde på lige fod, har måttet anskaffe eller selv udvikle tilsvarende IT-midler. Sådant udvikling eller sådanne anskaffelser er sket med fare for at overbelaste de nationale pengeklaser og med stadig risiko for, at det anskaffede udstyr allerede har været forældet ved modtagelse, fordi partnerne i mellemtiden er kommet endnu videre.

Fordi den nylige evolution inden for militær teknologi og doktrin er baseret på antagelsen om informationsdominans, giver den anledning til vanskeligheder for de mindre koalitions partnere¹⁸.

Network-centric warfare har ændret den måde, hvorpå militære styrker opererer både i krig og i 'operations other than war', og informationsudvekslingens betydning øges i takt med kravet om forspring. Der er tale om en potentiel risiko for fiasko, hvis nogle af koalitionsparterne har for ringe evne til at operere sammen. Intet sted er dette tydeligere end i Afghanistan, hvor NATO skal virke i koalition med de Afghanske Nationale Sikkerhedsstyrker.

Vanskelighederne ved at forlige teknologier kan formentlig bedre løses ved at reducere deres indvirkning end ved at forsøge at eliminere dem helt. Brugen af forbindelseshold så langt ned i den organisatoriske pyramide, som ressourcerne tillader, er med til at mindske inkompatibiliteten, og det er det, der sker i Afghanistan i disse år ved indsættelse af de såkaldte Operational Mentoring and Liaison Teams, som NATO-landene attacherer afghanske enheder.

Det amerikanske forsvars problemer med kompatibilitet med andre landes styrker er i vid udstrækning skabt af amerikanerne selv i deres stræben efter uni-polaritet, og det giver dem nu stedse større vanskeligheder. Amerikanske militære styrker er nu så overdådigt udstyret, at kun få andre lande – Frankrig og Storbritannien måske – kan og vil følge med. Dette stiller USA i den situation, som man formentlig havde ønsket sig at undgå, nemlig den selv at skulle bære langt hovedparten af udgifterne til koalitionskrigsførelsen. Enkelte mindre allierede har ganske vist valgt at forsøge at følge trop teknologisk, men det er sket på bekostning af volumen. I teknologisk henseende er Danmark i dag næsten på omgangshøjde med Storbritannien, men over de seneste tiår er styrkerne skrumpet i en sådan grad, at der nu i heldigste fald kan deployeres en bataljon ad gangen til opgaver uden for Danmarks grænser.

En samling af nationer

Selvom der har været eksempler på koalitioner, der ikke har nået deres

krigsmaal, som f.eks. Centralmagterne i Første Verdenskrig, har konceptet stået sin prøve. Det har vist, at det er fleksibelt i anvendelse, modstandsdygtigt over for selv alvorlige uoverensstemmelser, og det kan tåle tab. Således er koalitioner ikke længere kun redskaber til bekæmpelse af fælles fjender, de er foreninger af nationer, hvis grundværdier kan være forskellige, men ikke får lov at stå hindrende i vejen for en nogenlunde harmonisk løsning af de opgaver, som den politiske og sikkerhedsmæssige nødvendighed stiller. Derigennem sikrer de i langt de fleste tilfælde et positivt resultat af de fælles bestræbelser.

Da verdens nationer fortsat må forlade sig på hinanden for at skabe samarbejde om sikkerhed såvel som handel og teknologiske fremskridt, bliver koalitionerens betydning tydeligere for hver dag, der går. ■

Noter

- Gal Luft, Beef, Bacon and Bullets: Culture in Coalition Warfare from Gallipoli to Iraq. (no place: Gal Luft, 2009), p. xvii
- Ibid., p. xvi
- Winaton R. Sieck, Louise J. Rasmussen and Paul Smart, "Cultural Network Analysis: A Cognitive Approach to Cultural Modelling" in Dinsh Verma (Ed.) Network Science for Military Coalition Operations: Information Exchange and Interaction. Hershey and New York: Information Science Reference, 2010, pp. 237-43
- Francis Fukuyama in Gal Luft, Beef, Bacon and Bullets: Culture in Coalition Warfare from Gallipoli to Iraq. (no place: Gal Luft, 2009), pp. 1-2
- Luft, Gal. Beef, Bacon and Bullets: Culture in Coalition Warfare from Gallipoli to Iraq. (no place: Gal Luft, 2009), p. 3.
- The Guardian, 3 December 2010, 'WikiLeaks cables expose Afghan contempt for British Military.'
- Paul T. Mitchell, Network Centric Warfare and Coalition Operations: The New Military Operating System (Oxon: Routledge Global Security Studies, 2009) p. 115.
- Paul T. Mitchell, Network Centric Warfare and Coalition Operations: The New Military Operating System (Oxon: Routledge Global Security Studies, 2009) p. 27.
- Owen Conolly, The Wars of the French Revolution and Napoleon, 1792-1815 (London and New York: Routledge, 2006) pp. 189-97.
- Paul T. Mitchell, Network Centric Warfare and Coalition Operations: The New Military Operating System (Oxon: Routledge Global Security Studies, 2009) p. 46.

Da Storbritannien meddelte, at man ville forlade Basra Regionen, havde Danmark ikke andet at gøre end også at trække sine styrker hjem. I 2010 fik yderligere dræn af finanser og personel desuden premierminister David Cameron og statsminister Lars Løkke Rasmussen til at enes om tilbagetrækning af kamptropper fra Afghanistan fra udgangen af 2014.

Fyrster og konger i 1500-tallets Europa iscenesatte sig selv i ødselt ornamenterede rustninger

Af Henrik Denman

Rustningernes guldalder

Den svenske kong Erik 14. (1533-77) var kendt for sin ekspansive udenrigspolitik og for en kompromisløs politik over for Danmark, der førte til Den Nordiske Syvårskrig 1563-70. Han var imidlertid også kendt for at fremtræde i nogle af de mest imponerende rustninger, der fandtes i Europa i 1500-tallet.

Dem fandtes der nu faktisk en hel del af, for renæssancens regenter forsøgte at overgå hinanden ved at stadse deres rustninger og kampgevandter ud i et sprudlende festfyrværkeri af prunk og pragt.

Et stort udvalg af de flotteste rustninger fra 1500-tallet var i forsommeren udstillet i Musée de l'armée i Hôtel national des Invalides i Paris. Selv om vi ikke kan nå at se udstillingen, er den værd at omtale – ikke mindst for at give lejlighed til at vise et par af de

Rustninger til den svenske kong Erik 14. og hans ganger, cirka 1525. Dette harnisk til den svenske konge og hans hest er konciperet af den berømte Eliseus Liaberts i Antwerpen. Det er et pragtstykke i udbanket, mejslet, graveret, pudset og forgyldt jern og ornamenter af silkevelours. © BPK, Berlin, Dist. RMN / Elke Estel / Hans-Peter Kluth.

storslåede rustninger her i bladet.

De udstillede rustninger var udlånt fra en række af de største europæiske og amerikanske våbensamlinger.

Gav prestige

Krudt og skydevåben havde i renæssancen gjort rustninger forældet, men fyrster og konger i 1500-tallets Europa iscenesatte sig selv i ødselt ornamenterede rustninger. Rustninger, sværd og hjelme vandt i prestige, hvad de måtte have tabt i praktisk værdi.

På den enestående udstilling i Paris kunne man se rustninger og hjelme, der udstrålede magten og rigdommen blandt de største prinser og monarker, som afgav bestillinger på rustninger og dertil hørende udstyr: Frans 1., Henrik 2., Karl 9. og Henrik 3. af Frankrig, Erik 14. af Sverige, kejser Maximilian 2. og Johann Georg, Hertug af Sachsen.

Rustningernes rolle bevægede sig fra at være uigennemtrængelige for nærkampsvåben til redskaber for selvscenesættelse af monarker, der ikke længere stillede sig tilfredse med et image som tapre krigere, men hellere ville fremstå som halvguder. Rustninger blev således et symbol på kunstværk, der bidrog til myten om kongen af Guds nåde.

Motiverne på rustningerne og skjoldene, der blev udbanket, mejslet og forgyldt eller prydet med guldtrådsdamask, var fulde af guddommelige og mytologiske referencer og dramatisk skildrede historiske bataljer.

Hver rustning består af op til 70 leddede letvægtselementer, der spændes fast med skjulte kroge og læderremme, men som altid tillod brugeren at bevæge sig frit, uhildet og nærmest atletisk omkring. ■

Rustning til Maximilian 2, fremstillet i Paris 1555-60. Ciseleret jern med indlagt guld og sølv. © Kunsthistorisches Museum mit MKV und ÖTM.

Den Ptolemæiske hær under de syriske krige 274-168 f. Kr.

Af Rasmus Wichmann

Tavlerne er tegnet af Ulrik Kristiansen, med kort af Bjarne Sinkjær, og billeder affotograferet af Jesper Nielsen.

Ptolemaios II

Denne artikel er inspireret af artiklen "Krigselefanter", i Chakoten, nr. 2, 2009, og blev oprindeligt skrevet som formidlingsopgave i historie, med vejledning fra Adam Schwartz (Græsk) og John Lund (Nationalmuseet).

Indledning

Ptolemæerriget var ét ud af de mange riger grundlagt af én Alexander den Stores generaler, nærmere bestemt Ptolemaios, søn af Lagos (deraf navnet "lagiderne" for kongeslægten), som bedst er kendt som Ptolemaios I Soter (eller Ptolemæus på latin), konge af Ægypten.

Historien er nok ganske velkendt for læserne: Efter Alexanders død i 323 f. kr., delte generalerne ("diadokerne") Alexanders kæmperige op i mellem sig, udråbte sig til konger over deres territorier, og kastede den hellenistiske verden ud i endemisk krig lige indtil 31 f. kr., hvor enten romerne, eller Perserriket (under partherne), havde opslugt deres riger.

Hellenistisk tid som de fleste kender den, var kendetegnet ved frugtbar udveksling i mellem orienten og occiden-ten, skabelsen af de religiøse idéer der er fremherskende i Europa og Mellemøsten den dag i dag, og først og fremmest vold. Til trods for dette, mangler der i høj grad stadig at blive sat billeder på de mænd der udkæmpede det ene efter det andet berømmelige slag. I bedste fald forestiller man sig noget i retning af makedonere.

I værste fald? Hollywood!

At det ptolemæiske Ægypten (læs: Kleopatra) har det med at blive portrætteret som ægyptere som de så ud på Tuth-Ankh-Amens tid, og ikke som et græsk-sproget rige med en makedonsk konge-familie, skyldes mere end noget andet ptolemæerrigets erobrer, nemlig kejser Augustus, og hans store talent for at fremelske propaganda i samtidens historieskrivning og litteratur – her tænkes særligt på Plutarchs korte biografi om Marcus Antonius, samt Vergils Æneiden. Romerne elskede at hade "dekadente orientaler" og deres "despoti"!

Helt uforskyldt er ptolemæernes ana-

kronistisk faraoniske image nu ikke, for selv om verden lærte at kende dem under den græske kongetitel (og senere østromerske kejsertitel), basileus, så lod de sig afbillede som faraoner på Ægyptens templer, i en bevidst gammeldags stil, for at sikre sig deres undersåtters loyalitet. Det kræver et trænet øje at se forskel på den gamle stil, og efterligningen.

Det ptolemæiske Ægypten: En krigsmagt

Som det fremgår af kortet, var Ægypten et stort og mægtigt rige der strakte sig fra Kyrene i vest (det moderne Libyen) til den syriske kyst (det moderne Israel/Palæstina), og i øvrigt også satte sit præg på det græske øhav og endda Lilleasien, navnlig Kypern.

Et sådant stort rige var selvfølgelig en stærk krigsmagt – ellers havde det ikke overlevet i 300 år!

Det er sandt at den tidligste hær i det 4. årh. f. kr. bestod af etniske makedonere, uden noget indfødt element, og at hæren på Kleopatra VII's tid i 1. årh. f. kr., bestod af romaniserede lejetropper, for slet ikke at tale om hendes sidste mand, Marcus Antonius', etnisk romerske tropper.

Det 3. århundredes Ægypten, derimod, var i besiddelse af en slagkraftig hær, baseret på den hellenistiske falanks, og som opretholdt en god balance af indfødte ægyptere, græsk-talende kolonister samt udlændinge.

Det var denne hær der kæmpede mod ærkefjenden, den makedonsk-persiske kongeslægt seleukiderne, igennem hele seks krige i Syrien i mellem 274-168 f.

kr., inklusiv det kæmpemæssige slag ved Raphia i 217 f. kr.

De syriske krige

Krigene blev udkæmpet om den samme provins, som strakte sig så langt nordpå som det moderne Libanon: Koele-Syrien (det "tomme" Syrien). Det er et forsvindende lille område i forhold til ptolemæernes og seleukidernes kæmpemæssige besiddelser i henholdsvis Afrika og Asien, men det var ekstremt værdifuldt på grund af det cedertræ der er Libanons nationale symbol den dag i dag, foruden hvilket en stærk sø-magt havde været umulig at opretholde.

274-271 f. kr.

– Den første syriske krig: Ptolemaios II angriber Antiokos I.

Resultat: Ptolemæisk sejr, både til lands og til vands. Fønikien (og dermed den værdifulde purpurfarve), det meste af Anatolien og Kykladerne vindes fra seleukiderne.

260-253 f. kr.

– Den anden syriske krig: Antiochos II, samt Antigonos Gonatas af Makedonien, angriber Ptolemaios II.

Resultat: Seleukidisk-antigonidisk sejr. Fønikien og Anatolien vindes tilbage fra ptolemæerne.

"Antigoniderne" var den makedonske herskerslægt, der oprindeligt regerede over Lilleasien, efter Alexanders død.

246-241 f. kr.

– Den tredje ("laodikiske") syriske krig: Ptolemaios III angriber Seleukos II.

Resultat: Ptolemæisk sejr. Et stykke af den syriske og thrakiske kyst vindes fra seleukiderne, og berøver dem adgangen til havet.

Ptolemæernes konger under de syriske krige:

285-246 f. kr.: Ptolemaios II Philadelphus ("der elsker sin søskende")

246-221 f. kr.: Ptolemaios III Euegetes ("velgøreren")

221-205 f. kr.: Ptolemaios IV Philopator ("der elsker sin fader")

205-180 f. kr.: Ptolemaios V Epiphanes ("den strålende")

180-145 f. kr.: Ptolemaios VI Philometor ("der elsker sin moder")

Begge disse "kaméer" – udskårne medaljoner, som var meget populære på hellenistisk tid – forestiller Ptolemaios 2. og Arsinoë 2., og er fra 3. årh. f. kr. I begge tilfælde bærer kong Ptolemaios en såkaldt attisk hjelm, som kejsertidens romerske legionærhelme bærer en stor lighed med.

"Laodike" henviser til Antiochos II's første kone, der forårsagede krigen ved at få sin søn, Seleukos II på tronen. Læseren advares på forhånd om at de hellenistiske arvefølgestridigheder er komplicerede, og at søstre og koner hurtigt kunne komme ud på ét!

219-217 f. kr.
– Den fjerde syriske krig:
Antiochos III angriber
Ptolemaios IV.

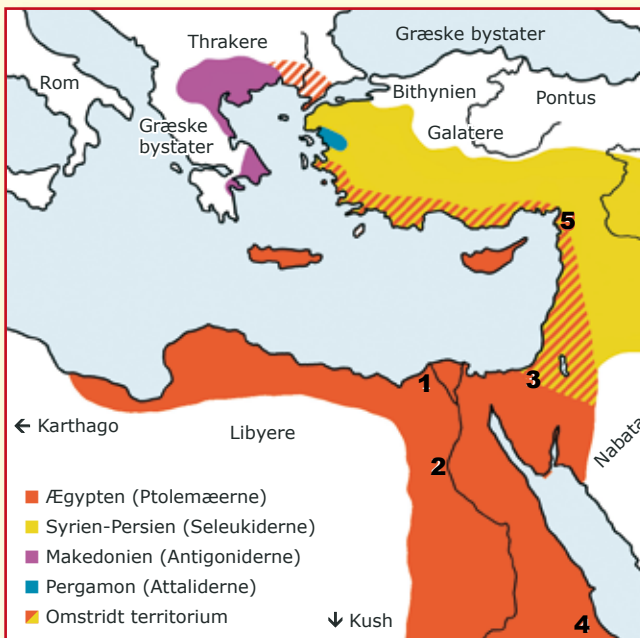
Resultat: Ptolemæisk sejr. Det kæmpe-mæssige slag ved Raphia i 217, hvor særligt mange indfødte ægyptere deltager, vinder Ptolemaios hele Koele-Syrien.

ved forhandlingsbordet, og Antiochos trækker sig tilbage til Syrien.

150-145 f. kr.
– Efterspil. Philometors
triumf og død.

Philometor var ikke en hvilken som helst konge – efter at romerne havde bevist at falanksen var forældet, fornyede han hæren med den romerske manipel som forbillede.

Philometor blandede sig i den seleukidiske borgerkrig i mellem Demetrios Nikator og Alexander Balas, på Demetrios' side, og vandt Koele-Syrien i 150 f. kr. – men blev dræbt under kamp mod selvsamme Balas i 145 f. kr., hvilket kostede Ægypten Syrien for evigt. Ptolemæeriget ophørte at være af international betydning indtil Kleopatra VII.

202-195 f. kr.
– Den femte
syriske krig:
Antiochos III an-
griber
Ptolemaios V.

Resultat: Seleukidisk sejr. Koele-syrien tilbageerobres.

170/169-168 f. kr.
– Den sjette
syriske krig:
Ptolemaios V
angriber
Antiochos IV.

Resultat: Den ptolemæiske offensiv giver så kraftigt tilbage-slag at ptolemæerne fortrænges helt til Alexandria – men de barske romerske diplomater, selvsikre efter at den makedonske falanks blev endegyldigt overvundet af de romerske manipel ved Pydna i Makedonien, besejrer seleukiderne

Den typiske hær
på hellenistisk tid

Jeg vil lige hurtigt ridse grundidéen bag hellenistiske hære op – ellers er de bedste hurtige oversigtsværker "The Army of Alexander the Great" (Men-at-arms nr. 148) og "Macedonian Warrior" (Warrior nr. 103) fra Osprey Publishing, til hvilke denne artikel kan opfattes som et supplement – elefantens betydning er, som nævnt, allerede blevet beskrevet her i bladet i 2009.

De typiske hellenistiske soldater, bevæbnet med en lang lanse med spids i begge ender (*sarissa*), kalder vi normalt for falangister. De udgjorde kernen i al krigsførelse på hellenistisk tid – indtil slaget ved Pydna i 168 f. kr., vel at mærke. Men det er faktisk meget sjældent at ►

1. Alexandria. Ptolemæisk hovedstad.
2. Arsinoite (Fayum). Hvor næsten alle kleruker/katøker var bosat.
3. Raphia, slagmark i 217 f. kr.
4. Berenike. By i troglodyternes land, hvorfra elefanter blev fanget til hæren.
5. Antiochia. Seleukidisk hovedstad, foruden Seleukia i Mesopotamien.

Den Ptolemæiske hær under de syriske krige 274-168 f. kr.

Fortsat fra forrige side

de bliver kaldt for *phalangitai* i kildematerialet, for eksempel kendes de under betegnelsen *pezhetairoi* i Alexanders den Stores hær.

På hellenistisk tid taler man ofte om *pezoi* og *hippeis*, bogstavelig talt fodfolk og ryttere, og i fodfolkets tilfælde kan man være næsten sikker på at der var tale om sarissa-bevæbnede soldater.

Hvis man ville tale om soldater i almindelighed, brugte man ordet *stratiotai* – eller *mistophoroi* ("løn-bærere"), hvis man ville understrege at de var hyret.

I Alexanders hær var sarissa'en 7,3 meter lang, men i de syriske og ægyptiske hære var den blevet forkortet til 6,43 meter, formodentlig af rent praktiske hensyn. Spidserne på en sarissa var af jern, men resten af udstyret kunne godt stadig være i bronze – det gælder bl.a. for samtlige fundgenstande i denne artikel.

Ifølge de tre antikke historikere kendt som "taktikerne", var 256 mand (en *syntagma*, "orden"), 16 X 16, den typiske enhed. De ptolemæiske enheder synes altid at have været meget større (måske 1000), men vage udtryk som syntagme og, samt *taxis*, blev brugt i både den ptolemæiske, såvel som alle andre af tidens hære.

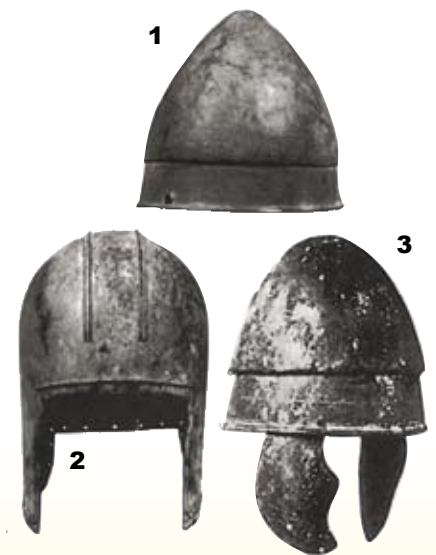
Når hellenistiske hære kæmpede, tørnede falanks mod falanks i en kæmpe kraftprøve – ikke hermed ensbetydende med at de løb ind mod hinanden med fuld fart, for falanksen var tung, klodset, og kun egnet til kamp i tæt formation. Alle lette tropper var simpelthen til for at distrahere falanksen, og forstyrre dens orden.

Alexander den Store var selv kendt for at bruge rytteri og fodfolk i tæt samarbejde, men i hellenistisk tid hvor hærene var bygget op efter samme system, blev kavalri i stedet brugt på flankerne. Det lykkedes ofte for rytteriet at få en flanke til at vige – men ve den leder der ikke styrede ind i siden, men brugte for lang tid på at forfølge en flygtende flanke. Navnlig tabte Antiochos III slaget ved Raphia, på grund af en sådan fejlurdering.

Kleruker og katøker

Har læseren hørt ordene "kleruk" eller "katøk" før, er der en god chance for at han eller hun straks tænker på den ptolemæiske version af en falangit. Det

Regulær infanterist.

1. Hjelm af pilos-typen (øvre Egypten)
2. Illyrisk hjelm (angiveligt Egypten),
3. Hjelm af pilos-typen (Fayum).
Piloshjelmene var normale i hele den hellenistiske verden, endda i Sparta på klassisk tid.

"Kleruk" betyder, i al sin enkelthed, en mand der havde brugsretten på et *kleros*, en jordlod ejet af kongen, til gengæld for at tjene i hæren når der udbrød krig – langt fra alle dyrkede deres egen jord, så medens mange af dem kan opfattes som bondsoldater, var andre mere lig godsejere eller krigeradel. Indkomstforskellene var store.

Indtil slaget ved Raphia i 217 f. kr. var klerukerne af ikke-ægyptisk herkomst, hvilket dog ikke forhindrede dem i at gifte sig med ægyptere. De fleste af dem har haft både et græsk og et ægyptisk navn, og talt – eller endda skrevet – begge sprog, og dyrket de traditionelle ægyptiske guder, gerne i en helleniseret udgave (eller græske guder i en orientaliseret udgave), såsom Serapis.

Disse blev dog stadig regnet for "makedonere" at være – stereotyper var udbredte dengang, og som vi skal se, havde krigere det med at blive sat i bås med et bestemt folkefærd.

Efter Raphia blev ægyptere også tilladt at blive kleruker, så man brugte ordet "katøker" om dem der havde status af at være af "hellenisk" herkomst (egentlige grækere, såvel som makedonere og thrakere, der alligevel var blevet næsten identiske med grækerne).

er også næsten rigtigt, for i de fleste tilfælde var klerukerne og katøkerne *pezoi* i falanksen, men nogle af dem var *hippeis* (ryttere), og nogle få var civile. Desuden blev systemet ikke opfundet i Ægypten, og på ingen måde begrænset dertil.

Ordene betegner faktisk et medlem af en art krigerkaste – rettere sagt, en kaste der som oftest var krigere – og ikke en bestemt slags soldat.

I almen tale er det dog fint at bruge ordet "kleruk" eller "katøk" som synonym for de *regulære* ægyptiske soldater fra den tid, navnlig for at skelne i mellem dem, og selvfølgelig alle former for *ir-regulære*.

Regulære soldater:

Klerouchoi (kleruker): Generisk udtryk for soldater af ikke-ægyptisk herkomst, navnlig til og med slaget ved Raphia.

Catoichoi (katøker): Generisk udtryk for soldater af ikke-ægyptisk herkomst, efter slaget ved Raphia.

Stratiotai: Generisk udtryk for soldater.

Pezoi: Generisk udtryk for fodfolk specifikt.

Epigonoí (epigoner): Træningsenhed/rekrutter, navnlig af ikke-ægyptisk herkomst.

Idiotai og protoi: Menige soldater.

Indfødt
egypters
hjelm.

Indfødte soldater:

Machimoi: Generisk udtryk for indfødte krigere – i det 1. årh. f. kr., alle krigere fra Ægypten.

Naukleromachimoi: Indfødte krigere, der skulle gøres tjeneste på et skib.

Phylarkites/machairophoroi: Indfødte livvagter/politibetjente.

Laarchiai: Indfødte tropper, sikkert betegnelse for enheder af machimoi.

Indfødt vagt eller
marineinfanterist.

kunne opleve fra indkaldte bønder, hvis jord ville ligge hen i tilfælde af krig, var der som sagt mange i Ptolemæerriget, der kunne få dyrket jorden for sig, og derfor mange der opfattede krig som en mulighed for at gøre karriere, og ikke mindst indfødte der kunne status som ”makedonere.”

(”skibs-jordslods-krigere”), *phylarkites* (”vagter”, dvs. datidens politibetjente) eller *machairophoroi* (sværd-bærere, efter *machaira*, det makedonske hugsværd).

Det er sært at både perserne og ptolemæerne (og endnu senere, araberne) brugte ægypterne som flådebesætninger, eftersom ægypterne – modsat grækere, der blev brugt som landtropper (!) – ikke var et udpræget folk af søfarere.

Mændene i den traditionelle ægyptiske våbenføre kaste, *machimoi* (”krigere”

el. ”slagsbrødre”), var derfor privilegerede.

Dette ord blev tidligere (Herodot) brugt om libyske lejetropper m. fl. der slog sig ned i Ægypten, og det er muligt, men ubeviseligt, at der var tale om disses efterkommere. Militære enheder af dem blev dog kaldt for *laarchiai*, hvilket kommer af *laioi*, og det kunne tyde på at den traditionelle opdeling mistede sin betydning.

Før slaget ved Raphia fik end ikke *machimoi* lov til at tjene som regulære soldater, men kun som *naukleromachimoi*

Hipparkierne

Hippeis (rytterne) var efter al sandsynlighed en meget lille gruppe i hæren, men vi ved meget om deres organisation.

Der var 5 regulære hipparkier (rytterienheder) i hæren. Det er svært at gætte på deres bevæbning ud fra fremstillingerne af dem (se neden for), bortset fra at Ptolemaios IV på stelen neden under, synes at være bevæbnet med et *xyston*, en forgænger for en egentlig lans.

Ud over de 5 regulære hipparkier (4. og 5. var dog elite, måske endda *agema*), var der 4 specialiserede enheder af kavalri: Thessalisk (kendt for ”rombe”-formation), thrakisk (kendt for kileformation), persisk kavalri (hvilket lige så godt kunne være let som tungt), og ▶

Sønnerne af klerukerne/katøkerne indgik i træningsenheder kaldet *epigoni*. Ordet ”epigon” betyder efterfølger, og på dansk ligger det endda i ordet, at der tale om én der er ringere end sine forgængere – men de thrakiske og galatiske (keltiske) epigoner skulle ellers have kæmpet udmærket ved Raphia, så det er ikke fra Ptolemæerriget at ordet har fået sin negative bibetydning.

Som sagt blev soldater i al almindelighed kaldt for *stratiotai* – den ptolemæiske hær fik også tilføjet to betegnelser for menige soldater, nemlig *idiotai* (”de simple”) og *protoi* (”de første”). Selv om vores ord ”idiot” altså kommer af det græsk-ptolemæiske ord for ”menig”, skyldes det ikke at de havde noget ry for at være uduelige, men snarere at de rigere soldater, navnlig rytterne, har set ned på dem.

Protoi er ikke nødvendigvis lig med elite-soldater, i hvert fald ikke i dén forstand at de udgjorde en selvstændig enhed, men sikkert soldaterne i første række, og man må formode at de fik en form for frynsegode. Visse mænd i Alexanders den Stores hær (*dimiorites*), fik f.eks. dobbelt løn, men eftersom de regulære ptolemæiske soldater ikke fik løn, men brugsret til jord, er det oplagt at forestille sig at *protoi* simpelthen fik en større jordlod.

Indfødte

Ptolemæerne kaldte de indfødte for *laoi*, og de fik ikke lov til at bære våben. Man bør erindre, at i modsætning til f.eks. dén modstand som Romerriget

Kavalri:

Hippeis: Generisk udtryk for kavalrister.

Hipparchia (Hipparki): Kavalri-enhed. 1.-5. sikkert af makedonsk type, også 4 specialiserede enheder.

Ilai: Bestandel af et hippariki.

Foto 1 og 2 er begge fra 3. årh. f. kr. Foto 1 er fra Fayum/Arsinoite, og forestiller derfor sandsynligvis en klerukisk kavalrist (fjenden er ubestemmelig).

Foto 2 er fra Alexandria. Begge bærer en kausia-hue, et typisk makedonsk kulturtræk. Eventuelle våben er væk.

Foto 3 er fra Raphia-stelen, 217 f. kr., hvor Ptolemaios IV Philopator udstiller sin sejr som en ægypter, men bevæbnet med et makedonsk *xyston*. Pithom-stelen, som kun kan ses på museum, viser ham som en makedoner.

Den Ptolemæiske hær under de syriske krige 274-168 f. kr.

Fortsat fra forrige side

mysisk (det vides ikke hvad de var kendt for). De havde ikke lige så høj status som de øvrige, men har tydeligvis haft deres øjeblikke på slagmarken, hvor deres særlige kompetencer kom i spil. Som altid i ptolemæisk Ægypten, har der ikke været tale om enheder fra forskellige lande, men om folk der kæmpede i en bestemt tradition.

Det bør bemærkes at disse 4 enheder aldrig optræder samtidig – nogle under Euergetes, nogle under Philopator.

Hipparkierne var underopdelt i *ilai* og igen i *dekanioi* – det vides ikke hvad disse enheder betød, eller for den sags skyld hvor mange der kæmpede i hvert hipparki.

Mistophoroi

Alle de større riger på hellenistisk tid, brugte lejetropper. Hvad der er specielt ved Ptolemæerriget er den særlige kombination af lejetropper der blev brugt – og så den sære praksis med at vedblive at regne folk for lejesoldater, selv om de blev bosat.

Først og fremmest benyttede ptolemæerne sig af thrakere og galatere (keltere fra Lilleasien). Deres særpræg er beskrevet mange andre steder, men det skal nævnes at thrakerne var særligt kendte for deres tve-æggede sværd (*rhomp-haioi*), og deres lette *peltastos* med kastevåben – og galaterne for deres lange sværd og skjolde. De thrakere vi kender fra Ægypten var dog i høj grad kleruker og katøker ligesom den øvrige hellenske befolkning af grækere og makedonere.

Man må forestille sig at alle disse nordfra-kommende mennesker har haft svært ved at tilpasse sig klimaet de første per generationer, og det er ikke utænkeligt at det har tyet til at rage sig og bruge grøn sminke om øjnene for at holde insekter væk, ligesom de indfødte havde gjort i årtusinder.

En tredje gruppe, var kretenserne. Kretenserne var kendt for deres særlige, sammensatte buer, og eftersom kretensere meget sjældent bosatte sig som kolonister, var bueskytter stort set altid lejesoldater. Bosiddende ”kretensere” har sandsynligvis blot været betydet bueskytter i al almindelighed.

Elite-soldater

Hvert hellenistisk kongerige med respekt for sig selv, havde en *agema*. De var den eneste rigtigt stående hær i Ægypten, i

Kavalerist af persisk type.

Infanterist med thrakiske våben.

Elite-soldater og officerer:

Agema: Garde-enhed.

Epilektoi: Håndplukkede indfødte soldater.

Strategos: (Strateg) General.

Hegemon: Generisk udtryk for officer.

Chilliarch: (Killiark) Infantriofficer.

Hipparch, ilarch: (hippark, ilark): Kavaleriofficerer.

Laarch (laark): Indfødt officer.

Officerer

En general blev kaldt for en *strategos*, heraf vort ord ”strateg.” Der er ikke noget selvstændigt ord for en øverstkommanderende – nok mere end alt andet fordi kongen havde denne position – men der var en særlig ærestitel forbeholdt visse officer, nemlig kongens livvagt: (archi-) *somatophylax*, hvad der bogstaveligt talt er en vagt over nogens krop (*soma*), hvoraf *phylax* er det samme ord som bruges om de almindelige ”politibetjente”, dvs. *phylarkites*.

En generisk betegnelse for de øvrige officerer (dvs. som ikke var strateger) var *hegemon*.

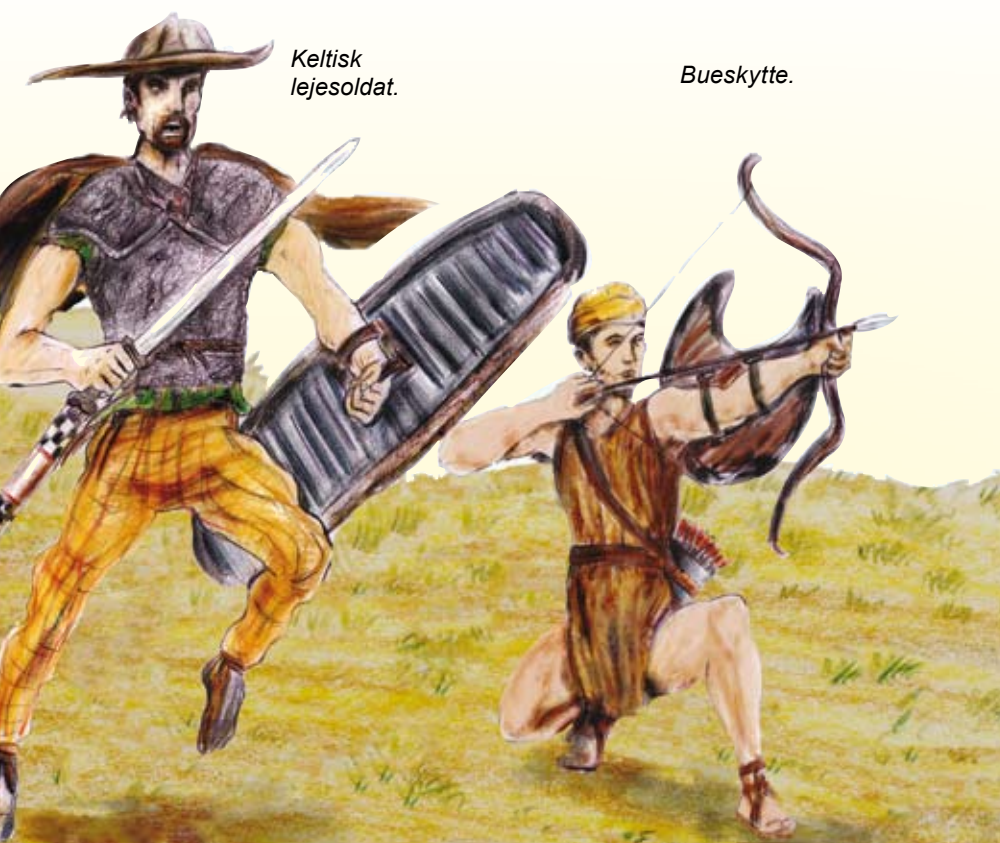
og med de ikke skulle indkaldes fra deres marker. Til gengæld var der kun få af dem: Ved Raphia udgjorde de kun 3700 af de 55000 ptolemæiske tropper.

I modsætning til andre rigers *agema*, var der både rytteri og infantri – det er fristende at tro at det skulle være en pendant til Alexanders *hetairoi* og *pezhetairoi* (hhv. ”følgesvende” og ”fodfølgesvende”), men det er umuligt at sige.

I forbindelse med, og efter, slaget ved Raphia 217 f. kr., blev der oprettet dét man normalt opfatter som en indfødt elite-enhed: *Epilektoi* (”de udvalgte”). Dette er nu ikke helt sikkert. Grunden til at de var udvalgte, var at de fik lov at kæmpe som makedonere, i en falanks. Det gør dem heldige som indfødte betragtet, men det betød ikke at de var mere ”elite” end de regulære tropper. Men som sagt – det har styrket de indfødtes selvfølelse, og der udbryd da også oprør kort tid efter.

Ptolemaios X som elite-soldat?

Keltisk lejesoldat.

Bueskytte.

En infantri-officer blev kaldt for en killiark, hvilket indikerer at han havde kommandoen over 1000 mand – og hans næstkommanderende en pentakosiark, dvs. over 500 mand. Ligesom med det romerske ord ”centurion”, der indikerer 100 mand, er det fristende at tro at en standardenhed var på 1000 mand. Men som bekendt havde en centurion trods sit navn kun kommandoen over 80, og det bør advare én om at tro for meget på tallene.

Hipparki-officerne var hippark (over et helt hipparki), ilark (over en ilai), og endelig dekaros, som konnoterer 10. Man er fristet til at tro at han så svarede til en romersk *decurion*, men igen er det umuligt at vide – i den makedonske hær var dekas, 10, f.eks. udvidet til 16 mand.

En indfødt officer blev kaldt for en lark (jfr. laioi) – dette synes at have gjaldt for såvel *laarchiai* som *epilektoi*.

Generelt fordanskes betegnelserne ved at fjerne endelsen ”-os”, og ersatte ”-ch” med et k.

Dionysios: Den underlige perser

Ægypten havde igennem årtusinder haft en tradition for at tage imod fremmede soldater, og libyere (berbere?), nubiere (kushitisk-talende), persere og makedonere (i denne rækkefølge), var kun de sidste af slagsen. Betegnelsen for disse folk det med at ende som militære kaste- eller regiments-betegnelser, der ikke havde noget med folkefærd at gøre. Man

kan bedst sammenligne det med franske og amerikanske ”zouaver” fra 1800-tallet og frem, der slet ikke var rekrutteret fra det nordafrikanske folk af samme navn, men hvis uniform og udrustning var inspireret deraf.

De etniske stereotyper har floreret – på Herodots tid var det ”han har lyst hår og blå øjne, ergo er han thraker”, på dette tidspunkt var det eksempelvis ”han er stor jordejer, han er makedoner” eller ”han har en bue, han er kretenser.”

Nederst i samfundet var altså indfødte *laioi* og *machimoi* af ægyptisk og libysk afstamning – i det omfang man stadig kunne skelne imellem disse grupper, og herfra var der trods alt bevaret en form for flådetradition.

Derefter kom *persai* (”persere”), der i princippet nedstammede fra den persiske besættelsesmagt før 325 f. kr., hvis hær i Ægypten bl.a. talte en jødisk garnison, og velsagtens har støttet sig på *machimoi* og nubiere. Fra perserne blev der bevaret en kavalri-tradition.

Så kom de hellenske og hellenserede befolkningsgrupper – thrakere, grækere og makedonere, der alle sammen fandtes i Alexander den Stores hær, og kulturelt-sprogligt var identiske med grækerne. Fra makedonerne blev der selvfølgelig bevaret en infantri-tradition, foruden det særlige udstyr af kretensisk og thrakisk oprindelse, og de mange forskellige hjelm-typer.

Selv om ptolemæerne i stort omfang skaffede sig afrikanske elefanter sydfra, hyrede de ikke nubiere i noget næneværdigt omfang – de var meget middelhavsfokuserede, og brugte stort set kun Europa som rekrutterings-område.

Jeg har nu nævnt de etniske stereotyper, af mangel på et bedre ord. Hvad der mangler at blive nævnt, er hvordan persons identitet havde det med at følge med hans udstyr.

Det mest kendte, men stadig også bedste, eksempel er en vis Dionysios fra det 2. årh. f. kr. Vi kender ham under dette græske navn, men hans bedstefader par et typisk ægyptisk navn (Plenis), og flere familiemedlemmer bar 2 navne. Vi kender ikke Dionysios’ ægyptiske navn, men han kunne skrive på både græsk og demotisk (ægyptisk kursivskrift, af *demos*, folk).

Hans far, Kephalas var en *mistophoros*, på trods af at han havde valgt at slå sig ned i landet, og på grund af denne herkomst, blev Dionysios forvirrende nok at gælde for en ”perser.”

Hvorfor? Fordi han strengt taget ikke var indfødt – men heller ikke katøk.

Da hans egen militære løbebane i falanksen begyndte i 106 f. kr., blev han ”makedoner”, og hans bror, Paesis, blev ”libyer”, fordi han indgik i hipparkiet.

Der findes mange lige så interessante individers historier, fordi deres arkiver er bevaret – forhåbentlig vil deres historier en dag udkomme på samlet form, indtil videre må danske læsere lade sig nøje med ”Sarapeion-Papyri” i ”Græske Dokumenter fra Ptolemæertiden.”

Afsluttende

Alene for at være komplet, skal her nævnes de tidligere forsøg der rent faktisk er blevet gjort på at rekonstruere den ptolemæiske hær:

Trods sin Hollywoodske make-over, gjorde man med *Kleopatra* fra 1963 et overraskende godt forsøg på at portrættere hellenistisk tid. Den ægyptiske general ligner sine romerske kolleger, og selv om de soldater der nogle gange kan ses i for- og baggrund bedst kan beskrives som en ”makedoner-pastiche”, er der i det mindste gjort et forsøg på at ramme det rigtige teknologiske trin.

De ægyptiske soldater i mini-serien *Kleopatra* fra 1999 er bevæbnet med voldsomt anakronistiske våben (Ny rige), men deres tunikaer og læderhjelme minder faktisk om udstyr man kunne forestille sig var blevet båret i det 2. og 3. årh. f. kr. Uheldigvis er filmen sat i det 1. årh. – og som Nicholas Sekunda (universitetet i Gdansk), kendt ▶

Den Ptolemæiske hær under de syriske krige 274-168 f. kr.

Fortsat fra forrige side

fra Osprey og Montvert Publishing, allerede havde bevist, var udstyret for længst blevet romaniseret på dette tidspunkt.

Computer-spillet *Europa Barbarum* fra 2005, er en modifikation af spillet *Rome: Total War* (2004), med det deciderede mål at portrættere hellenistisk tid bedre.

Selv om denne popularisering af Ptolemæerriget er langt bedre end så godt som alt andet der kom før, er der mange problemer. Der optræder enheder der rigtigt nok hører hellenistisk tid til – bare ikke Ægypten. Desuden er der en stærk tendens til at gøre de sociale klasser til militære enheder, og til at bruge sammensatte udtryk (f.eks. "klerouchoi phalangitai") der ikke har haft deres pendant i virkeligheden. Det er på den ene side fremragende at det har været med til at flytte den populære forestilling om *Ægypten tusinde år frem*, men netop brugen af ægte ord, giver det et skær af autencitet – og det kan det ikke leve op til.

Dog må hverken 1st corps Miniatures eller Empire Models glemmes, eftersom deres rekonstruktioner er af udmærket kvalitet – men selvfølgelig langt fra en komplet konstruktion af en hær, og igen med indbyggede problem at selve troppetypen kaldes "machimoi" og lignende.

Hvad de populære figurkrigsspil *Field of Glory* og *Warhammer Ancient Battles*, kan undertegnede desværre ikke udtale sig om førstnævnte, men WAB-hærene er i og

Disse 1st Corps Miniatures, er inspireret af beskrivelser af ægyptere fra perserkrigene. Figurene kaldes machimoi, men eftersom de kæmper i falanksen, må der være tale om håndplukkede machmoi, med andre ord: Epilektoi.

Uforskyldt er ptolemæernes anakronistisk faraoniske image nu ikke, for selv om verden lærte at kende dem under den græske kongetitel (og senere østromerske kejsertitel), basileus, så lod de sig afbillede som faraoner på Ægyptens templer, i en bevidst gammeldags stil, for at sikre sig deres undersåtters loyalitet, her Ptolemaios II.

for sig udmærkede – undtagen at de "etniske" enheder som vanligt er taget for gode varer, og at kleruker igen figurerer som en type af tropper, snarere end en social klasse eller kaste. For de interesserede, har dygtige entusiaster testet en lang række figurer, scenarier og regler på den flot illustrerede Ancientbattles.com, komplet med en gennemspilning af de syriske krige, skrevet med et glimt i øjet!

Anbefalet læsning i udvalg:

- Austin, Michel: *The Hellenistic World from Alexander to Roman Conquest*. Cambridge University Press 2006.
- Campbell, Brian (red./oversæt.) *Greek and Roman Military Writers*. Routledge 2004.
- Larsen, Tage: *Græske papyrusdokumenter fra ptolemæertiden*. Gyldendal 1939.
- Polyb bog 5 (ingen bestemt udgave)

Appians "Syriaca" er selvfølgelig uundværlig, hvad de syriske krige angår, men ikke nær så tilgængelig fra et almindeligt bibliotek, som Polyb. ■

Ptolemæisk krigselefant af typen afrikansk skovelefant.

Derudover er krigsefanter beskrevet i Chakoten nr. 2, 2009. Alexander den stores hær er dækket af Ospreys uniformsbøger, nærmere bestemt: Men-at-Arms 148: "The Army of Alexander the Great" og Warrior 103: "Macedonian Warrior."

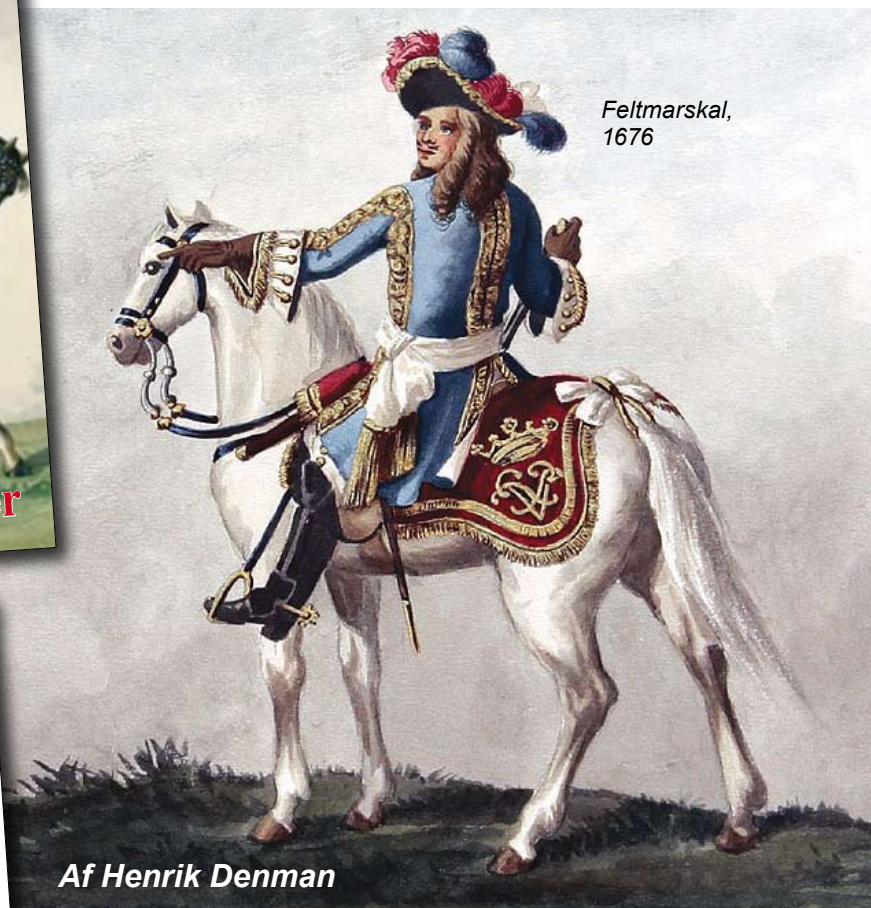
Endelig bør Nicholas Sekundas "Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies, 168-145 BC" fremhæves, for beskrivelsen af tiden efter slaget ved Pydna.

150 danske
uniformer
for hærens
ledelse og
kavaleri
1558-1892

Udvalgt af:
Claus Mogensen
og Finn Hillmose

Valdemar Møller

Feltmarskal,
1676

Af Henrik Denman

Uniformsplancher gøres tilgængelige

Et udvalg på 150 danske uniformer fra Valdemar Møllers unikke uniformsplancher omfattende hærens ledelse og kavaleri er samlet i en ny udgivelse

KYRASSERER

Livregiment Kyrasserer,
1730

Holstenske
Kyrasser-
regiment,
1765

Holstenske Kyras-
serregiment, 1765

Jydske
Regiment
Kyrasserer,
1767

Sjællandske Kyrasser-
regiment, 1761

Jydske
Regiment
Kyrasserer,
1767

I Chakotens december-udgave 2010 skrev Claus Mogensen, mangeårigt bestyrelsesmedlem i Selskabet og tidsskriftets billedredaktør, en interessant artikel om den danske uniformsplanchemaler Valdemar Møller (1830-95). Han var livet igennem en ihærdig maler, der efterlod et unikt værk i form af et 5-bindsværk med 615 danske uniformsplancher.

Det særlige ved disse plancher er imidlertid, at værket kun findes i ét originalt eksemplar, som opbevares på Tøjhusmuseet. Nu er en række af Valdemar Møllers plancher heldigvis gjort tilgængelige for andre interesserede, der ikke har tid eller mulighed for at bedrive arkivstudier på Tøjhusmuseet.

Claus Mogensen og Finn Hillmose, der også layouter tidsskriftet Chakoten, har sammen udvalgt og udgivet en række af Valdemar Møllers plancher i en dejlig udgivelse med titlen "150 danske uni-

former for hærens ledelse og kavaleri 1558-1892".

I introduktionen til plancherne skriver Claus, at uniformskenkere har påpeget en række fejl, men at Valdemar Møller malede med en helt unik farveglæde og en egen stil. Der kan dog godt være små misforhold i størrelsesforhold mellem heste og ryttere, og stilen er til tider en anelse naivistisk.

I hæftet, der er på 34 sider, er plancherne delt op i Hærens Ledelse, Dragoner, Husarer, Kyrasserer, Lansener, Livgarden til Hest, Andre enheder og Ryttere. Teksterne ved plancherne er Valdemar Møllers egne, men udgiverne har holdt dem på et minimum for at give plads til plancherne.

Det er et rosværdigt initiativ, Claus og Finn har taget – og så står de selv for udgivelsen af den smukke udgivelse, som mange militærhistorisk

Livgarden
til hest,
1822

interesserede givetvis gerne vil indlemme i deres bogsamling.

Hæftet koster 120 kr. + evt. porto. Interesserede kan kontakte Finn på: hillmose@mail.dk.

Legendariske Tordenskiold

Historikeren og forfatteren Dan H. Andersen har skrevet en grundig og læseværdig biografi om en af vore største søhelte.

Blandt de mange helte i dansk krigshistorie er den dansk-norske søhelt Peter Wessel Tordenskiold nok den, hvis navn er nået længst ud til befolkningens kendskab. Alligevel må man konstatere, at det er forbavsende få bøger, der er skrevet om ham. Det var ikke gået i for eksempel England.

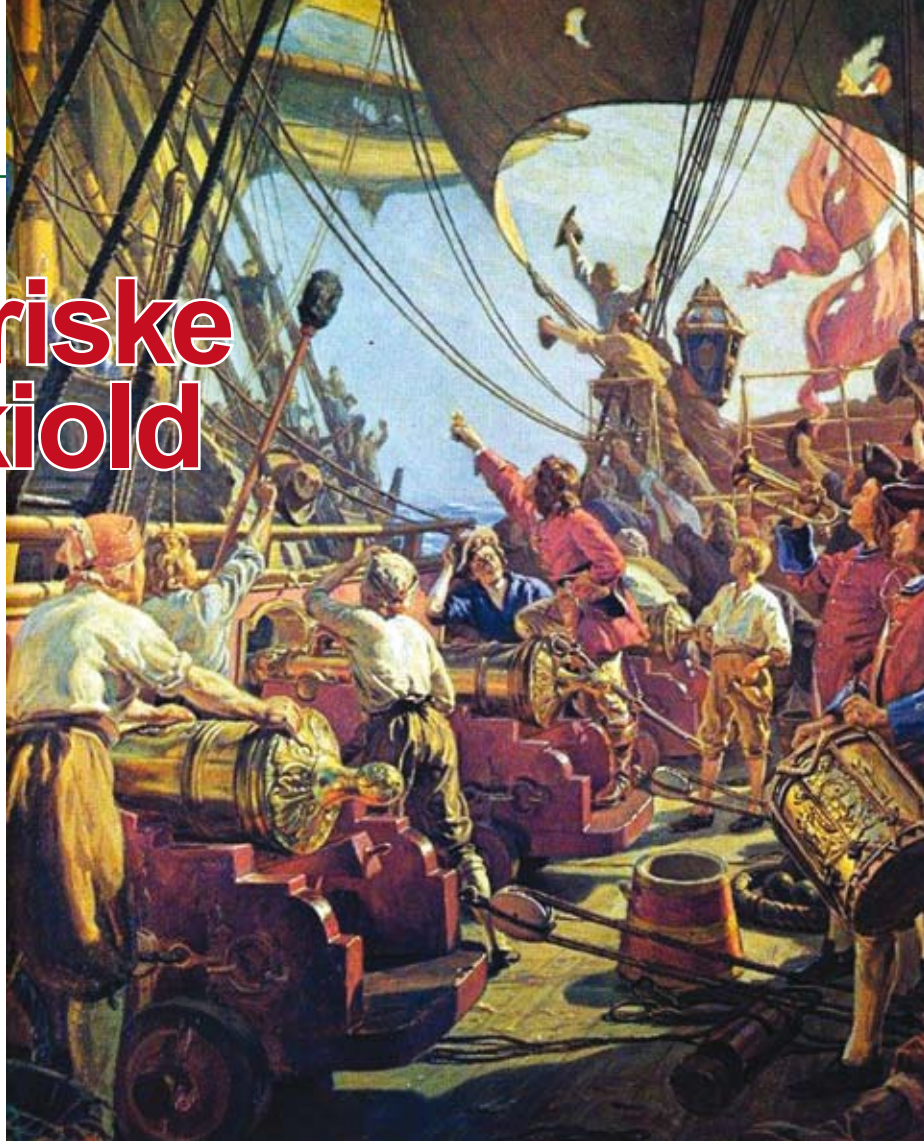
I forrige århundrede så vi to udgivelser: I 1925 udgav historikeren Olav Bergersen sit store værk "Viceadmiral Tordenskiold", og i 1967 udsendte Per Eilstrup sin rigt illustrerede "Tordenskiold. Peter Wessel og hans tid". Historikeren og forfatteren Dan H. Andersen kom så i 2004 med en opdateret biografi under titlen "Mandsmod og kongegunst", som nu er udsendt i en gennemrevideret udgave med den enkle titel "Tordenskiold".

Peter Wessel blev i 1716 adlet under navnet Tordenskiold. Hans liv og levned som legendarisk søhelt er kendt stof. Dan H. Andersen gennemgår kronologisk hans opvækst som søn af en velhavende købmand i Trondheim og hans rejse til København i 1704, hvor han søgte om at blive kadet i marinen. Det mislykkedes i første omgang, så han tog hyre på et handelsskib til Vestindien og derefter på en ostindiefarar, og da han vendte hjem i 1710, var han avanceret til tredjestyrmand, og han blev omsider optaget i Søkadetakademiet.

Hele dette forløb gennemgår Dan H. Andersen i lighed med resten af Tordenskiolds liv og militære karriere med stor detaljerigdom. Han bruger fornuftigt de primære kilder, og han forholder sig til de tidligere levnedsskildringer af Tordenskiold, så det lykkes at skille myter fra den faktuelle viden, vi nu engang har.

De mange bedrifter

Under Store Nordiske Krig blev Tordenskiold i 1711 udnævnt til underløjtnant

Tordenskiold på "Løvendahls Galej" i 1714, malet af Chr. Mølsted.

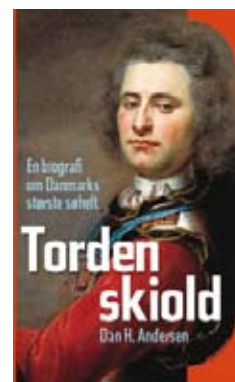
og fik kort efter kommandoen over en lille snau. Han gjorde sig snart bemærket langs den svenske vestkyst, og i omtalen af disse begivenheder som i omtalen af de senere bedrifter fortæller Dan H. Andersen med mange relevante og fine detaljer - og i et levende skrevet sprog. Han går også tæt på den krigsret, Tordenskiold et par gange måtte forsvare sig for.

Stor plads får naturligvis den nok største bedrift, Tordenskiold gennemførte, nemlig triumfen i den smalle svenske fjord Dynekilen samme år, som han blev adlet. Han sejlede her ind og erobrede eller tilintetgjorde en svensk transportflåde på godt 30 skibe, hvorefter Karl 12. for en tid måtte opgive sit angreb på Norge. De mange bedrifter førte til, at han i 1718 i en alder af 28 år blev udnævnt til viceadmiral. Ligeledes bruger forfatteren god plads til at redegøre for forholdene omkring Tordenskiolds død i en duel i 1720.

Ud over en glimrende og fint skrevet biografi om Tordenskiold giver Dan H. Andersen i tilgift et grundigt overblik over de nordiske magter og militærhistorie i perioden, og det danner en relevant ramme for den læser, der ikke har det

historiske overblik. Bogen afsluttes brugervenligt med en tidstavle over Store Nordiske Krig, ordforklaring og maritim terminologi og tre kort.

Gennem Dan H. Andersens biografi får vi Tordenskiold beskrevet som en officer med organisatoriske evner, veludviklede taktiske evner, mod, beslutsomhed og handlekraft og ikke mindst en god portion frækhed. Det ville alligevel have været interessant, hvis forfatteren havde udvidet det afsluttende kapitel "Eftermælet 1720-2000" med en samlet vurdering af Tordenskiold evner og karakter og hans styrke - og måske svaghed - som officer. ■

Dan H. Andersen: Tordenskiold. En biografi. Gyldendal 2011. 414 sider. 199,95 kr.

I røg og damp – fra gullasch- kanonen ...

Et afsnit af Danmarks militærhistorie genoplives på Vestvolden i Rødovre på "Befæstningsdagen" den 25. september.

Et massivt opbud af menige og overordnede i uniformer fra perioden omkring 1. verdenskrig afvikler et stort program, som ikke står tilbage for moderne tiders rollespil, de er alle frivillige med særlig interesse for den danske militærhistorie, forskellen er, at på Befæstningsdag handler det om en virkelighed, som engang var ubehageligt nærværende.

Iskyggen af rædslerne fra 1864 besluttede man at bygge et forsvars- og voldanlæg omkring hovedstaden – fra Køge Bugt til Utterslev Mose. Anlægget er bedst kendt som Vestvolden, som i dag hovedsagelig henligger som et fredet område, hvor naturen hersker. Men på en strækning i Rødovre kommune har man gennem flere år arbejdet på en genskabelse, så enhver kan se og opleve, hvordan man i årene efter 1888-1892, hvor voldanlægget blev bygget, havde tænkt sig at holde enhver tænkelig fjende, der måtte komme vestfra, væk fra hovedstaden.

Der blev aldrig løsnat et eneste forsvarsskud fra det imponerende

voldanlæg, men det har været befæstet, og helt frem til slutningen af 1. verdenskrig var Vestvolden med sine 15 km et af de mest omfattende forsvarsværker i Europa. Hvordan soldaterlivet og den militære virkelighed så ud for knap 100 år siden, kan man selv bese den 25. september, hvor volden i Rødovre vil genlyde af datidens militære rytmer akkompagneret af kanonbrag og et væld af datidens militære isenkram, udrustning og ikke mindst livet i trøjen. Bag arrangementet, som afholdes for elvte gang i år, står en række militærhistoriske foreninger og organisationer med indgående kendskab til den frygt, der prægede landet efter de sviende nederlag i 1864.

Det hele foregår for enden af Rødovre Parkvej, ved fodboldbanerne, den 25. september fra kl. 10 til 16. Der er gratis adgang til området, hvor man både kan få noget at spise, høre militærmusik og få ørene blæst ud af kanonbrag.

Se mere på:
www.kbh-befastning.dk

Befæstningsdagens program på Vestvolden

10.00 - 16.00

Åbent hus i Artillerimagasinet:

Cafe, dias-show om Vestvoldens historie. Arbejdende modelværksted, fremstilling og bemaling af tinfigurer. Udstilling af effekter fra 1914-18 m.m.

Levedegørelse af fæstningen:

Rundvisninger. Soldateraktiviteter for børn og voksne. **Projekt Vestvolden, Vestvoldens Venner, Dansk Militærhistorisk Selskab.**

Krigsspilforeningen demonstrerer figurkrigsspil.

Dansk Militærhistorisk Selskab støber og maler tinfigurer samt udstiller figurer og modeller fra 1. Verdenskrig.

Rødovre Lokalhistorisk Forening informerer om områdets historie.

Hjemmeværnet i Rødovre udstiller og demonstrerer den moderne soldats udrustning samt sminkning af "sårede".

Dansk Militærhistorisk Selskab:

Officer, sergenter og menige fra fodfolket, fæstningsartilleriet og husarerne i uniform og udrustning 1886/1915.

Forbindingsplads anno 1914:

Ambulancefolk og sygeplejerske fra 24. bataljon. **Dansk Militærhistorisk Selskab og Hjemmeværnet.**

10.45

Feltgudstjeneste ved sognepræst **Kaj Ole Gustav, Rødovre Kirke.**

11.00 - 12.30

Åbent i den seismografiske station i kaponiere XIII.

11.45, 14.10 og 15.30

Sjællandske Historiske Artillerie- og Feltcorps:

Soldaterliv anno 1864. Demonstration af feltartilleri og sortkrudtsgeværer.

11.45

8. Regiments Musikkorps:

24 mands musikkorps i fodfolksuniform model 1886 spiller op.

12.00

Frokost fra gullaschkanonen.

13.10 og 14.30

11. og 24. bataljon, Dansk Militærhistorisk Selskab og Hjemmeværnet

viser forskellige historiske former for signalgivning under angrebsøvelse samt kanonskydning fra voldkronen ved **3. Fæstningsartilleribatalion.**

Forbindingsplads anno 1914.

Ambulancefolk og sygeplejersker fra **24. bataljon** tager sig af sårede.

14.00 - 16.00

Fåreklipping.

Vallø Stift samler og klipper fårene.

24. bataljon viser signalgivning under angreb.

Foto: Finn Hillmose

Mødekalender 2011

Onsdag den 7. september

Besøg på Tøjhusmuseet.

Vi mødes kl. 19.00 ved hovedindgangen til museet i Tøjhusgade, hvor museumsinspektør Karsten Skjold Petersen vil møde os og vise rundt på 1. salen i Lange Tøjhus og fortælle om de kommende udstillinger, som forventes åbnet i efteråret 2012.

Søndag den 25. september

Befæstningsdag.

Artillerimagasinet på Vestvolden for enden af Rødovre Parkvej. Kl. 10.00 til 15.00.

Onsdag den 5. oktober

Jørgen Mührmann om militæret som ringeagtet stand.

Konflikter mellem borgere og soldater i 1700-tallet. Gennem perioden spillede danske bønder og byboere en betydelig militær rolle som udbudte og hvervede tropper i den kongelige hær og flåde og i det lokale forsvar.

Søndag den 30. oktober

Miniaturemilitær kl. 12.00-16.00 i Kastellet.

I anledning af Kastellets fødselsdag afholder Selskabet Miniaturemilitær i "Bageriet", hvor der vil være arbejdende værksteder med figurstøbning, modellering, bemaling, krigsspildemonstration og meget mere rundt om den centralt placerede udstilling af medlemmernes figurer, opstillinger og andet militærhistorisk materiale. Kom og lev med i den store dag!

Onsdag den 2. november

Hyggemøde og anvisningssalg.

Der udbydes mange interessante figurer og bøger. Listen lægges på Selskabets hjemmeside, men kan også erhverves ved fremsendelse af mail til: Christian Raun, christian@raun.dk eller ved fremsendelse af frankeret (kr. 8,00) svarkuvert i A4 format til: Christian Raun, Carl Bernhards Vej 17, 3.th., 1817 Frederiksberg C.

Lørdag den 3. december

Selskabets julemøde med årskonkurrence kl. 18.30 i Hestestalden/Glücksborgstuen.

Af hensyn til det begrænsede deltagerantal og bestilling af smørrebrød m.v. bedes deltagere senest den 20. november tilmelde sig hos: Aksel Willumsen, tlf. 32 54 01 77, E-mail: aksel@corfitz.com.

Selskabets medlemmer opfordres til at invitere ægtefælle/samlever samt børn og børnebørn med til det populære arrangement.

Foto: Finn Hillmose

Mellem kl. 17.30 og 18.30 er der indskrivning og opstilling til konkurrencen. Kl. 19.15 starter mødet med præsidentens velkomst, smørrebrød, øl, vin og vand. Hertil kommer julehygge, kaffe og kage. Pris for deltagelse er kr. 125 for voksne og kr. 50 for børn under 15 år.

Årskonkurrencen 2011

Der er følgende 6 kategorier i årskonkurrencen:

- 1) Legetøjsfigurer (alle størrelser).
- 2) Enkeltfigur /rytterfigur op til 65mm (runde - flade).
- 3) Enkeltfigur/rytterfigur over 65mm (runde - flade).
- 4) Figurgrupper/vignetter (max. 4 figurer, alle størrelser, runde og flade).
- 5) Dioramaer og opstillinger.
- 6) Fra det hjemlige skatkammer.

Figurkategorierne

Betingelserne for at deltage i figurkonkurrencerne er, at alle figurerne i gruppe 1-5 er bearbejdet af udstilleren. Det kan være modellering, transformering/konvertering og bemaling, mv.

Fra det hjemlige skatkammer

Alt hvad der ikke falder ind under ovenstående kategorier, kan tilmeldes her. Det udstillede skal dog have en militærhistorisk eller figurmæssig forbindelse. Det kan være tegninger, publikationer, memorabilia, medaljer osv. Der er kun to betingelser: Det udstillede skal være fra før 1975, og der skal være gjort en særlig indsats for at fremstille eller samle det udstillede.

Best in Show

Overordnet præmie til den udstillingsgenstand af alle, som får flest stemmer.

Præmierne

Præmierne er som altid vinderdiplomer, vin og det flotte skjold til "Best in Show".

Uden for konkurrence

For dem som bare har lyst til at udstille hvad som helst af figurmæssigt eller militærhistorisk tilsnit uden at deltage i konkurrencen.

2012

Onsdag den 4. januar

Poul Lynggaard om Anders Lassen.

Formanden for Anders Lassen Fonden, direktør Poul Lynggaard, fortæller om major Anders Lassens fantastiske liv fra barndommen i Sydsjælland til hans sidste aktion ved Comacchio, som major i de britiske specialstyrker den 9. april 1945, for hvilken Anders Lassen posthumt modtog Victoriakorset.

Onsdag den 1. februar

Kjeld Galster om dansk koalitionskrig 1689-1691.

Kjeld Galster, medarbejder ved Center for Militærhistorie under Forsvarsakademiet, vil fortælle om koalitionskrige og om årsager til og vanskeligheder ved koalitionskrige og om gennemførelsen af koalitionskrige.

Onsdag den 7. marts

John Winther Hansen om angrebet på Anholt i 1811.

John Winther Hansen fortæller om sin figurproduktion til markering af danskernes forsøg på tilbageerobring af Anholt den 27. marts 1811. I sommeren 2011 har der på øen været vist en udstilling, hvor John Winther Hansen har bidraget med figurer og Chr. Würglers tegninger.

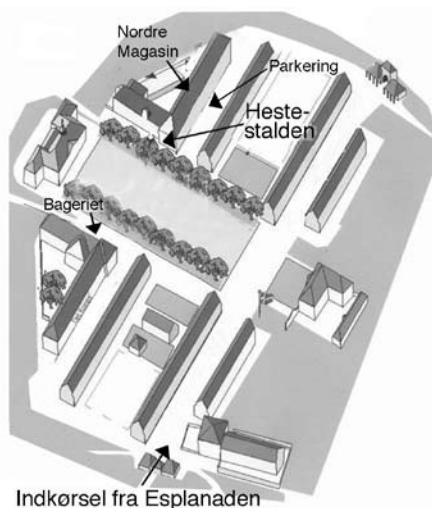
Figurerne kan også ses på Miniaturmilitær i Kastellet søndag den 30. oktober 2011.

Onsdag den 11. april

Generalforsamling kl. 19.30 i Hestestalden/Glücksborgstuen.

Dagsorden i henhold til vedtægterne.

Efter børsen er der generalforsamling. Til børsen opfordres medlemmerne til at sætte effekter til salg. Børsen starter kl. 18.00, og alle er velkomne til at medbringe og sælge, hvad de har på reoler

Alle onsdagsmøder åbner kl. 18.00, og de annoncerede programpunkter (foredrag eller andet) starter kl. 19.30. Med mindre andet er angivet, finder medlemsmøderne sted i Hestestalden/Glücksborgstuen, Nordre Magasin i Kastellet, København.

og hylder hjemme. Her er muligheden for at kombinere en rask oprydning af alt det, du har mistet interessen for med ny køb.

Listen over effekter til dagens anvisningssalg vil kunne ses på hjemmesiden 14 dage før anvisningssalget.

Skriftlige bud kan sendes til Ole Thureholm, Hjorteledet 7, 3660 Stenløse. Bud kan også sendes via e-mail til anvisning@chakoten.dk.

Onsdag den 2. maj

Anvisningssalg, der annonceres i Chakoten, marts 2012.

Onsdag den 6. juni

Medlemstur til Gladsaxefortet. Kaptajn (R) Rune Hernø viser rundt.

Arrangementet starter kl. 19.00. Efter rundvisningen er der kaffe og hjemmebag i Hjemmeværnets mødelokaler. Gladsaxefortet ligger på Batterivej 54 A-B.

Chakoten

Dansk - Militærhistorisk Selskab

Protector
Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

Bestyrelse
Præsident
Hans Chr. Wolter
Violvej 36, 3500 Værløse
Tlf. 4448 4342
bhwolter@gmail.com

Vicepræsident
Christian Raun
Tlf. 3331 2122
c.raun@webspeed.dk

Kasserer, adresser og adresseændringer
Inge Hansen
Tlf. 8842 9055
ingewarmi@pbhome.dk

Anvisningssalg
Aksel Willumsen
Tlf. 3254 0177
aksel@corfitz.com

Indmeldelse
Claus Mogensen
Tlf. 4817 2681
editor@it.dk

Leif Christensen
Tlf. 2134 1956
leif.c@mail.dk

Selskabets hjemmeside
www.chakoten.dk

Tidsskriftet Chakoten

Tidsskriftet udkommer 4 gange årligt og udgives af Dansk Militærhistorisk Selskab

Redaktion
Ansvarshavende redaktør
Henrik Denman
Skovbovængets Allé 28
4000 Roskilde
Tlf. 4632 5352
henrik.denman@mail.dk

Billedredaktør
Claus Mogensen
editor@it.dk

Layout
Finn Hillmose
hillmose@mail.dk

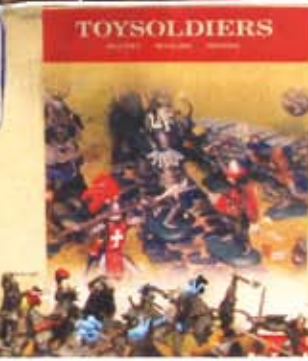
Abonnement
Når man melder sig ind i Selskabet, er abonnement inkluderet. Kontingent for 2011 er kr. 325,00. Fra udlandet kr. 375,00. Bank reg. nr. 1551 konto 655-4873. CVR-nr. 31148448

Tryk
PE Offset & Reklame
6800 Varde

CHAKOTEN 2011
ISSN 0901-4799

**PLASTBYGGESÆT, MILITÆR, FLY, SKIBE,
 FIGURER, SOLDATER, BRITAINS FIGURER,
 STØBEFORME, SILIKONE TIL FORME,
 PU-MASSE, MODELLER-MATERIALER,
 INSTRUMENTER, LIME, MILLIPUT,
 MALING, VALLEJO, HUMBROL, REWELL,
 SPECIALFARVESÆT, TØRBRUSHING,
 UNIFORMER, HUD, CAMOUFLAGE M.V.
 PENSLER, SPRØJTE-SÆT, SPRØJTE-STATION,
 FIGUR- OG DIORAMABASER,
 BØGER, MEN-AT-ARMS, CAMPAIGN M.V.
 PLANCHER, POSTKORT, NYT & ANTIKVARISK,
 MODEL-LANDSKAB, LISTER, Balsa, FINER,
 TRÅD, RØR, METALPLADER, PROFILER,
 EVERGREEN, PLASTPLADER, VÆRKTØJ,
 BORHOLDERE, BOR FRA 0,3 MM,
 HOLDER MED LUP, TÆNGER, NÅLEFILE
 DIAMANTFILE, KNIVE, SCALPELLER M.M.
 MASSER AF MINIATURELØSDELE,
 DUKKEHUSE, ALT TILBEHØR, TAPETER,
 BELYSNING, MØBLER, KLIPPEARK AF
 SLOTTE, HUSE M.V. - PÅKLÆDNINGSDUKKER,
 GLANSBILLEDER, TRÆBYGGESÆT, FLY,
 SKIBE M.M.M.**

WWW.MODEL-HOBBY.DK

**FREDERIKSBORGGADE 23
 1360 KØBENHAVN K
 NÆR VED NØRREPORT METROSTATION
 OG ISRAELS PLADS**

**HUSK AT SE VOR LILLE Udstilling - Hep's galleri - MED FIGURER,
 DIORAMAER, MODELLER OG GENSTANDE FRA FØR OG NU - NÅR I
 BESØGER BUTIKKEN.**

**PÅ GENSYN
 SUSSIE, INGER OG LEIF**

Åbent: Man-tir-torsdag 11-17.
 Fredag til 17.30. Lørdag 10-13.
ONSDAG LUKKET
 Tlf/fax: (+45) 33 14 30 10